Verdiepingsdebatten 'Op het Rechte Pad'

In deze methodiekbeschrijving en -onderbouwing worden de verdiepingsdebatten rondom het thema 'Op het Rechte Pad' uitgelicht. De hoofddoelgroep vormen vaders met een migratieachtergrond die doorgaans niet worden bereikt door formele voorzieningen voor opvoedondersteuning. Het voornaamste doel van deze debatten is het ondersteunen van vaders bij de preventie van het marginaliseren of vervreemden van hun kinderen.

Deze publicatie is financieel mede mogelijk gemaakt door ZonMw en de Gemeente Amersfoort

Vanuit onze cultuur is het niet gebruikelijk om contact te hebben met school of vrienden van onze kinderen. Door de opvoeddebatten weten we dat dit in Nederland wel gebruikelijk is en eigenlijk ook van ons wordt verwacht. We hebben tips gekregen hoe we dit het beste kunnen aanpakken, dat is erg fijn.

Onze valkuil is dat wij ons steeds achter de slachtofferrol schuilen. We geven vaak de schuld aan de samenleving, maar durven niet te kijken naar onze eigen rol als het gaat om radicalisering. We hebben als ouders een belangrijke rol. Dat weet ik nu!

Het is belangrijk dat onze kinderen niet bang voor ons zijn. Anders zullen ze nooit vertellen dat er iets vervelends is gebeurd. We moeten hen niet bestraffen voor eerlijkheid en hen juist stimuleren om met ons in gesprek te blijven gaan.

Trias Pedagogica
Wilhelminaplantsoen 1B
1111 CJ Diemen

T: 020 - 280 78 70
info@triaspedagogica.nl
www.triaspedagogica.nl

Amersfoort

ZonMw

VERWEY JONKER Instituut

TRIAS PEDAGOGICA
OPVOEDEN ▲ VADERSCHAP ▲ INTERCULTURELE PEDAGOGIEK

Opvoeddebatten met Vaders met een Migratieachtergrond

Een methodiekbeschrijving & -onderbouwing van de verdiepingsdebatten 'Op het Rechte Pad': 'Stimuleren & Bespreken' en 'Ontsporing & Vervreemding'

Marjolijn Distelbrink, Lauren Ekkelboom, Abdellah Mehraz, Amella Mesic & Trees Pels

TRIAS PEDAGOGICA
OPVOEDEN ▲ VADERSCHAP ▲ INTERCULTURELE PEDAGOGIEK

Opvoeddebatten met Vaders met een Migratieachtergrond

Een methodiekbeschrijving & -onderbouwing van de verdiepingsdebatten 'Op het Rechte Pad': 'Stimuleren & Bespreken' en 'Ontsporing & Vervreemding'

Marjolijn Distelbrink (Verwey-Jonker Instituut)
Lauren Ekkelboom (Trias Pedagogica)
Abdellah Mehraz (Trias Pedagogica)
Amella Mesic (Verwey-Jonker Instituut)
Trees Pels (Verwey-Jonker Instituut)

Met medewerking van Liselotte Oudega

Juli 2021

Deze publicatie is financieel mede mogelijk gemaakt door ZonMw en de Gemeente Amersfoort

Inhoudsopgave

Samenvatting 5

Inleiding 7

1. Doelgroep verdiepingsdebatten 11

2. Doelen verdiepingsdebatten 13

3. Aanpak verdiepingsdebatten 19

3.1 De werkwijze 19

3.2 Opzet van de opvoeddebatten 25

3.2.1 Verdiepingsdebatten - Stimuleren & Bespreken 26

3.2.2 Verdiepingsdebatten - Ontsporing & Vervreemding 36

4. Uitvoering 43

5. Onderbouwing 45

5.1 Probleemschets 45

5.2 Onderbouwing aanpak, subdoelen en werkzame elementen 49

6 Onderzoek m.b.t. de opvoeddebatten 61

Literatuur 75

Samenvatting

In deze methodiekbeschrijving en -onderbouwing worden de verdiepingsdebatten die vallen onder de parapluterm 'Op het Rechte Pad' uitgelicht. De doelgroep vormen vaders met een migratieachtergrond die doorgaans niet worden bereikt door formele voorzieningen voor opvoedondersteuning. In sommige gevallen wordt ook met moedergroepen gewerkt. De verdiepingsdebatten zijn onderdeel van de methodiek 'Opvoeddebatten met Vaders met een Migratieachtergrond', die zijn opgedeeld in drie modules: de basis opvoeddebatten (Distelbrink, Ekkelboom, Mehraz, Mesic & Pels, 2021), de verdiepingsdebatten (waarin specifieke (en vaak taboegevoelige thema's worden behandeld zoals huiselijk geweld, seksualiteit, radicalisering en nog veel meer) en een terugkomdag. In dit document wordt de tweede module - de verdiepingsdebatten (in dit geval de variant 'Stimuleren & Bespreken' en 'Ontsporing & Vervreemding', beiden vallend onder de parapluterm 'Op het Rechte Pad') - beschreven en onderbouwd. Voor een volledig begrip van de methodiek, raden we aan om eerst de basismodule te lezen (Distelbrink et al. 2021a). In de basismodule wordt de algemene methodiek 'opvoeddebatten' beschreven en onderbouwd. Daarin worden de doelgroep, doelen, aanpak, uitvoering, de onderbouwing van de aanpak en de kernelementen van de basisdebatten beschreven.

Het hoofddoel van de verdiepingsdebatten die vallen onder het parapluthema 'Op het Rechte Pad', is het ondersteunen van vaders bij de preventie van het marginaliseren of vervreemden van kinderen. Bij marginaliseren gaat het om (vaak met elkaar samenhangende of in elkaar overlopende) problemen als voortijdig stoppen met de opleiding, betrokken raken bij criminaliteit of overlast gevend gedrag, risicogedrag, en dak- of thuisloosheid. Bij vervreemden gaat het om het zich aangetrokken voelen tot radicaal gedachtengoed met als mogelijke vervolgstap het zich aansluiten bij (moslim)radicale groepen. Om te voorkomen dat jeugdigen afglijden naar criminaliteit, is het belangrijk om de pedagogische infrastructuur te versterken door een positief opgroei- en

opvoedklimaat te creëren binnen het gezin, in de wijk en op school. De verdiepingsdebatten maken dat de vaders zich bewust worden van hun rol als ouder om hun kinderen te behoeden voor afglijden en bieden hen kennis en handvatten om hun kinderen te ondersteunen en begeleiden op weg naar zelfredzaamheid.

Werkzame elementen van de methodiek zijn: outreachende werkwijze, laagdrempelig karakter, rustige opbouw, aandacht voor de migratiecontext, het leren van elkaar in combinatie met een positieve benadering (waaronder de benaming) en het gebruik
van diverse werkvormen (waaronder het eigen ontwikkelde kaartspel 'Ontsporing & Vervreemding'). Uniek is de expliciete link die wordt gelegd met lokale hulpverleningsinstanties/professionals, om de drempel naar hulp zoeken te verlagen. Deze elementen worden onderbouwd vanuit de literatuur.

Inleiding

Trias Pedagogica ontwikkelt en voert oudertrainingen uit voor Nederlandse ouders met een migratieachtergrond, vooral vaders, over diverse (taboegevoelige) onderwerpen. Dit doet zij in de vorm van opvoeddebatten: een reeks bijeenkomsten waarin vaders onder begeleiding met elkaar in gesprek gaan over de opvoeding.

De opvoeddebatten zijn opgedeeld in drie modules: de basis opvoeddebatten (Distelbrink, Ekkelboom, Mehraz, Mesic & Pels, 2021a), de verdiepingsdebatten en een terugkomdag. De ervaring leert dat deze modulaire opbouw belangrijk is. Het is nodig om ruimte te nemen voor het creëren van een vertrouwensband binnen de groep, het creëren van basisbewustzijn over de rol van de vader en het vergroten van de basiskennis van vaders over opvoeding, alvorens er dieper in kan worden gegaan op taboegevoelige/specifiekere onderwerpen. Daarom start Trias Pedagogica altijd met vier basis opvoeddebatten (zie kader p. 8).

Nadat de vaders de basis opvoeddebatten hebben gevolgd, wordt in drie daaropvolgende verdiepingsdebatten aandacht besteed aan een specifiek (en in veel gevallen taboegevoelig) onderwerp naar keuze. Welk onderwerp wordt gekozen, wordt bepaald in samenspraak met de vaders, de opdrachtgever en andere partners in het gebied. Trias Pedagogica biedt verdiepingsdebatten aan over verschillende onderwerpen:

- **Huiselijk Geluk** (ter preventie van huiselijk geweld; Distelbrink, Ekkelboom, Mehraz & Pels, 2021b);
- **Gezonde Leefstijl** (diverse verdiepingstrajecten, waaronder 'Eerste 1000 dagen');
- **Gevoelens & Intimiteit** (ter bevordering van de seksuele weerbaarheid van jongeren);

- **Op het Rechte Pad** (ter preventie van criminaliteit en radicalisering): varianten Stimuleren & Bespreken en Ontsporing & Vervreemding.

Basis opvoeddebatten

Tijdens het eerste opvoeddebat (Opvoeding – eigen ervaringen) maken de vaders kennis met elkaar en de methodiek. Ook gaan zij met elkaar in gesprek over de opvoeding. Wat verstaan zij onder opvoeden? Hoe kijken zij terug op hun eigen opvoeding? Wat vonden zij fijn? Wat hebben zij gemist? Welke elementen hebben zij meegenomen in de opvoeding van hun eigen kinderen?

Tijdens het tweede opvoeddebat (Opvoeding – vaderschap) staan de vaders stil bij de betekenis van vaderschap, hun rol in de opvoeding en de invloed van vaderbetrokkenheid.

Tijdens het derde opvoeddebat (Opvoeding – ouders op één lijn) staat afstemming tussen de ouders in de opvoeding centraal. Wat is de rolverdeling tussen de moeder en vader in het gezin? Zijn beide ouders betrokken bij de opvoeding? Wordt er met elkaar gesproken over normen en waarden? Zitten zij op één lijn?

Tijdens het vierde en tevens laatste opvoeddebat van de basis opvoeddebatten (Opvoeding - in balans), gaan vaders in gesprek over verschillen in opvoeding in hun eigen gemeenschap/jeugd en in Nederland. Maar ook tussen de verschillende leefgebieden van het kind (thuis, school, straat, online). Ben je als ouder betrokken bij al deze onderdelen? Hoe kun je je kind het beste begeleiden en ondersteunen?

Een overzicht van de opbouw van het traject is te zien in figuur 1.

Figuur 1. Opzet van de opvoeddebatten

Dit document beschrijft de verdiepingsdebatten die Trias Pedagogica aanbiedt onder het parapluthema 'Op het Rechte Pad', ter preventie van criminaliteit en radicalisering. Onder dit parapluthema vallen twee verschillende reeksen verdiepingsdebatten, namelijk:

a) Stimuleren & Bespreken;
b) Ontsporing en Vervreemding;

Hierbij kan Stimuleren & Bespreken worden gezien als een instap module, waarbij vaders meer zicht krijgen op het leven van hun kinderen en weten hoe zij een positieve tijdsbesteding kunnen stimuleren. Ook wordt de eerste stap

gezet naar het bespreken van eventuele zorgen rondom de kinderen met de partner, de sociale omgeving en professionals. Ontsporing & Vervreemding gaat een stap verder: hoe kun je je kinderen als vader behoeden voor marginalisering of vervreemding (radicalisering)? Hierbij staat betrokkenheid bij het leven van de kinderen (o.a. op het gebied van school/werk, sociale omgeving en mediagebruik) en een goede communicatie met de kinderen centraal. Desondanks kunnen beide trajecten ook apart van elkaar – of in omgekeerde volgorde – worden aangeboden. Hierin wordt rekening gehouden met de specifieke behoeftes van de opdrachtgever en de vaders.

Voor een volledig begrip van de methodiek, raden we aan om eerst de publicatie over de basismodule te lezen (Distelbrink et al., 2021a). In de basismodule wordt de algemene methodiek 'opvoeddebatten' beschreven: de doelgroep, doelen, aanpak, uitvoering, de onderbouwing van de aanpak en de kernelementen van de basisdebatten.

Leeswijzer

In de eerstvolgende hoofdstukken omschrijven we de doelgroep (1) en doelen (2) van de verdiepingsdebatten die vallen onder het parapluthema 'Op het Rechte Pad'. Daarna geven we een schets van de aanpak (3) en uitvoering (4) ervan. Dan volgt de onderbouwing van de aanpak, te beginnen met een probleemschets (5): vanwege welke risico's en problemen zijn de verdiepingsdebatten met het thema 'Op het Rechte Pad' nodig? Welke oorzakelijke factoren spelen een rol en welke daarvan staan centraal in de aanpak (gerelateerd aan de subdoelen)? In het tweede deel van het hoofdstuk worden de kernelementen van de verdiepingsdebatten onderbouwd. Hoofdstuk 6 beschrijft het beschikbare onderzoek.

1. Doelgroep verdiepingsdebatten

De doelgroep van de verdiepingsdebatten is dezelfde als de doelgroep van de basisdebatten:

De doelgroep van de opvoeddebatten vormen – voornamelijk laagopgeleide - vaders met een migratieachtergrond, deels behorend tot de eerste generatie. Zij zijn zich vaak weinig bewust van hun rol en invloed als vader en/of worstelen (al dan niet bewust) met vragen over vaderschap en opvoeding in de Nederlandse context en worden niet bereikt door de reguliere opvoedondersteuning.

Voor een uitgebreide beschrijving van de doelgroep, de selectie/werving van de doelgroep voor de hele reeks debatten en de betrokkenheid van de doelgroep, zie Distelbrink et al. (2021a).

Soms nemen ook moeders deel, zie kader p. 12. Als gemeenten dit wensen, kunnen ook enkele aanvullende parallelbijeenkomsten (incl. een gezamenlijke met vaders/moeders) worden aangeboden aan jongeren uit de (omgeving van de) gezinnen. Meer informatie hierover vindt u in kader p. 34.

Moeders als deelnemers

Hoewel de meeste groepen die Trias Pedagogica bereikt nog steeds bestaan uit vaders, behoren ook moeders met een migratieachtergrond in toenemende mate tot de doelgroep. Soms in de vorm van moedergroepen die hetzelfde programma krijgen als vadergroepen, soms in de vorm van gemengde groepen van vaders en moeders. Het betrekken van moeders komt voort uit behoeften bij moedergroepen zelf om over vaderschap te spreken of over thema's die ook de vaders bezighouden. Ook gebeurt het regelmatig dat de vaders na enkele debatten aangeven hun vrouwen te willen betrekken bij de opvoeddebatten. Ofwel door aan de sluiten bij de vadergroepen, ofwel via een aparte reeks opvoeddebatten voor moeders.

De onderwerpen van de opvoeddebatten zijn voor de moedergroepen hetzelfde als bij de vadergroepen.

2. Doelen verdiepingsdebatten

Hoofddoel

Het hoofddoel van de verdiepingsdebatten die vallen onder het parapluthema 'Op het Rechte Pad', is het ondersteunen van vaders bij de preventie van het marginaliseren of vervreemden van kinderen. Bij marginaliseren gaat het om (vaak met elkaar samenhangende of in elkaar overlopende) problemen als voortijdig stoppen met de opleiding, betrokken raken bij criminaliteit of overlast gevend gedrag, risicogedrag, en dak- of thuisloosheid. Bij vervreemden gaat het om het zich aangetrokken voelen tot radicaal gedachtengoed met als mogelijke vervolgstap het zich aansluiten bij (moslim)radicale groepen. Om te voorkomen dat jeugdigen afglijden naar criminaliteit, is het belangrijk om de pedagogische infrastructuur te versterken door een positief opgroei- en opvoedklimaat te creëren binnen het gezin, in de wijk en op school. De verdiepingsdebatten maken dat de vaders zich bewust worden van hun rol als ouder om hun kinderen te behoeden voor afglijden en bieden hen kennis en handvatten om hun kinderen te ondersteunen en begeleiden op weg naar zelfredzaamheid.

Om dit doel te bereiken wordt voortgebouwd op de basis die vaders al hebben meegekregen in de basisdebatten over het belang van actieve betrokkenheid bij hun kinderen als vader, positieve communicatie met kinderen en hun partner, en opvoeden in wisselwerking met de omgeving (school, voorzieningen). De middelen om het hoofddoel van de verdiepingsdebatten te bereiken zijn het bijbrengen van kennis, het creëren van bewustzijn en een andere houding, en het aanleren van vaardigheden bij ouders. De subdoelen van de verdiepingsdebatten worden hieronder beschreven.

Subdoelen

Bewustzijn creëren

Ouders zijn zich niet altijd bewust van de risico's waar hun kinderen mee te maken hebben en de rol die zij als ouders kunnen spelen om die risico's te beperken. Deze verdiepingsdebatten willen daarom bijdragen aan de bewustwording van ouders van hun rol bij het voorkomen van marginaliseren of vervreemden. Het gaat om bewustwording over:

- de eigen voorbeeldrol (o.a. wat betreft een positieve tijdsbesteding, maar ook wat betreft wij-zij denken);
- het belang van praten met je kind over hun ervaringen, vragen en problemen;
- het belang van inschakelen van anderen bij beginnende zorgen of problemen.

Kennis bijbrengen

Bewustwording komt mede tot stand door kennisoverdracht. De verdiepingsdebatten beogen ouders kennis aan te reiken over:

- oorzaken van marginaliseren en vervreemding en hoe symptomen ervan te herkennen;
- beschermende factoren als een positieve dag-invulling en tijdsbesteding (sport, hobby's, werk), een toekomstperspectief voor kinderen, een positieve meervoudige identiteitsontwikkeling, en hoe kinderen hierin te ondersteunen;
- het belang van praten met kinderen - en hoe dat te doen - over hun wat zij mogelijk meemaken (denk bijvoorbeeld aan discriminatie, seksuele intimidatie en messenbezit).

Ontwikkelen van een andere houding als opvoeder

Bereidheid tot aanpassing van gedrag is – naast bewustzijn en kennis– nodig om uiteindelijk tot verandering in gedrag te komen. De debatten hebben als doel een houding tot ontwikkeling te brengen die ertoe bijdraagt dat vaders meer of op een andere manier betrokken willen raken bij het voorkomen van marginaliseren of vervreemden van hun kinderen en dat zij meer open staan voor het zoeken van hulp in hun omgeving.

Ontwikkeling van vaardigheden

Trias Pedagogica heeft als doel de volgende vaardigheden bij te brengen:

- vaardigheden om op een positieve manier in gesprek te gaan met de kinderen over gevoelige onderwerpen zoals hun gevoelens en zorgen, maar ook over algemene zaken;
- vaardigheden om op een positieve manier in gesprek te gaan met de partner, sociale omgeving en professionals over gevoelige onderwerpen zoals hun gevoelens en zorgen, maar ook over algemene zaken;
- vaardigheden om kinderen te stimuleren tot positieve tijdsbesteding en vaardigheden
- vaardigheden om de betrokkenheid te vergroten bij verschillende aspecten van het leven van hun kinderen (denk bijvoorbeeld aan school, vrienden of social media gebruik).

Versterken van informele onderlinge opvoedsteun

Een belangrijk nevendoel is het versterken van informele steun rond vaders als opvoeders. Dat gebeurt al tijdens de debatten, doordat ouders ook onderling in gesprek gaan, leren van elkaars inzichten en zien dat zij niet de enige zijn met hun ervaringen en vragen. Maar ook na afloop van de debatten weten vaders elkaar te vinden met hun opvoedvragen en blijven sommige groepen vaders elkaar ontmoeten.

Het verlagen van de drempel naar formele instanties en professionals

Ook al ontwikkelen vaders (nieuwe) vragen over hun rol, de opvoeding en ontwikkeling van kinderen, toch nemen ze uit zichzelf nog niet altijd gemakkelijk de stap naar de formele hulpverlening. Gedurende de opvoeddebatten zet Trias Pedagogica zich in voor het verlagen van de drempel naar formele instanties en professionals. Bij de verdiepingsdebatten is expliciete aandacht ingebouwd voor de link naar de hulpverlening. Tijdens het laatste verdiepingsdebat wordt er een lokale professional uitgenodigd om met de vaders in gesprek te gaan. Welke professional er precies wordt uitgenodigd, hangt altijd samen met het thema van de verdiepingsdebatten. Hierbij wordt uiteraard rekening gehouden met de behoeften van de groep. Onder 3.1 De werkwijze is meer te lezen over het aansluiten van deze professionals.

Opvoeddebatten op maat

Buiten de doelgroep zelf, kunnen ook opdrachtgevers voor de debatten ideeën hebben over de invulling of doelen, zoals het versterken van pedagogisch partnerschap met school. In dat geval wordt de invulling van de opvoeddebatten op maat gemaakt en afgestemd op de specifieke behoeftes van de desbetreffende school. Trias Pedagogica zorgt er dan onder andere voor dat de vaders op school met elkaar onderling, maar ook met de leerkrachten en het bestuur van school in gesprek gaan over wederzijdse verwachtingen en wensen. Dit als eerste stap in het vergroten van ouderbetrokkenheid.

Extra doelen bij toevoeging van bijeenkomsten met jongeren

Indien opdrachtgevers dit wensen en de groep ervoor open staat, is er de mogelijkheid om een paar bijeenkomsten te organiseren met een groep jongeren uit de (omgeving van de) gezinnen van de deelnemers; waarvan één gezamenlijk met vaders (voor meer informatie, zie kader p. 34).

Voor jongeren zelf zijn doelen inzicht geven in hun identiteitsontwikkeling, kennis aanreiken over de mogelijkheden om hun kansen te vergroten, en het aanleren van vaardigheden om het gesprek te kunnen voeren over wat zij meemaken of over wat hen bezighoudt met vaders.

Vaders krijgen door de gezamenlijke bijeenkomst met jongeren meer direct inzicht in hun leefwereld en leren nog directer hoe zij met hen in gesprek kunnen. Dit kan zowel met kinderen uit hun eigen gezin als met jongeren uit andere gezinnen in de omgeving of gemeenschap. Beiden kunnen deelnemers zijn in de debatten met jongeren.

3. Aanpak verdiepingsdebatten

3.1 De werkwijze

Zoals reeds beschreven, maken de verdiepingsdebatten onderdeel uit van een reeks van acht bijeenkomsten. De verdiepingsdebatten volgen na vier basis opvoeddebatten waarin de vaders zich bewust zijn geworden van hun rol in de opvoeding, bepaalde basis opvoedvaardigheden zijn behandeld en een vertrouwensband is opgebouwd. De verdiepingsdebatten worden gehouden met dezelfde groepen als de basisdebatten. Dit is ook nodig, omdat de verdiepingsdebatten voortbouwen op de basis die in de basisdebatten is gelegd. De werkwijze en belangrijke elementen van de aanpak van de verdiepingsdebatten komen overeen met die in de basisopvoeddebatten.

- Outreachende werkwijze (in feite alleen bij de basisdebatten waar de groep wordt geworven en gevormd; vaders worden actief geworven via informele vertrouwenwekkende kanalen, omdat het gaat om vaders die doorgaans niet uit zichzelf naar een groepsbijeenkomst over opvoeden zouden komen);
- Laagdrempelig karakter (debatten op locatie en op tijden die voor vaders passend zijn, met een informele start, 'onder elkaar' onder leiding van een debatleider die matcht qua geslacht en culturele achtergrond; waar nodig in de eigen taal; flexibiliteit in de aanpak);
- Rustige opbouw (stap voor stap toewerken naar taboegevoelige onderwerpen, eerst de basisdebatten volgen);
- Aandacht voor de migratiecontext (aandacht voor emoties over het leven in Nederland, voor vraagstukken die samenhangen met de positie als migrant, voor religie als referentiekader waar nodig);
- Leren van elkaar (naast vaders staan; veel ruimte voor onderling leren; aandacht voor wat vaders al kunnen en weten);
- Positieve benadering (focus op de positieve intentie van vaders);

- Gebruik van verschillende werkvormen (het gesprek stimuleren door inzet van kaart- of bordspellen en film/animaties; woordgebruik en vormen van interactie die mannen aanspreken).

Voor een uitgebreide beschrijving en toelichting van bovenstaande elementen, verwijzen we u naar Distelbrink et al. (2021a). Enkele elementen worden verder uitgebreid binnen de verdiepingsdebatten (positieve benadering en werkvormen). Aanvullend zijn er enkele nieuwe elementen die een belangrijke rol spelen bij de verdiepingsdebatten binnen het parapluthema 'Op het Rechte Pad' (aansluiten van professionals en het creëren van draagvlak/borging). Deze vier elementen worden hieronder verder toegelicht.

Positieve benadering – benaming

Naast het werken vanuit een versterkende aanpak en vanuit vertrouwen in de motivatie van alle ouders om hun kind zo goed mogelijk op te voeden (zie ook de basisdebatten), is ook de benaming van de debatreeks erg belangrijk als het gaat om een positieve benadering. De termen 'risicojongeren', 'criminaliteit' en 'radicalisering' hebben een negatieve lading en kunnen de indruk wekken dat het aanbod is bedoeld voor een specifieke doelgroep, zo is uit veldonderzoek van Trias Pedagogica gebleken. Door gebruik te maken van benamingen die rekening houden met eventuele negatieve associaties en de focus te leggen op positieve aspecten (wat gaat goed, wat kan nog beter) in plaats van het negatieve, staan de vaders meer open voor het gesprek. Zo is bewust gekozen voor de term 'ontsporing' in plaats van 'criminaliteit', en voor de term 'vervreemding' in plaats van 'radicalisering'.

Voor een beschrijving van de ontwikkeling van de verdiepingsdebatten rondom Stimuleren & Bespreken en Ontsporing & Vervreemding – waaronder de keuze voor de naam – zie hoofdstuk 6.

Gebruik van verschillende werkvormen - Kaartspel Ontsporing & Vervreemding en gebruik van casuïstiek

Om het samen leren en reflecteren te bevorderen, zet Trias Pedagogica verschillende middelen en werkvormen in. Werkvormen waar Trias Pedagogica vaak gebruik van maakt, zijn de eigen ontwikkelde kaart- en bordspellen. Deze kaart- en bordspellen zijn ontwikkeld om vaders onderling gemakkelijker het gesprek aan te laten gaan over de thema's van de debatten. De kaart- en bordspellen voegen bovendien een competitief element toe, wat goed aansluit bij de vaders. De vaders zijn vaak erg fanatiek en leren ondertussen al spelenderwijs meer over hun rol in de opvoeding. Door middel van verschillende kaarten worden de spelers uitgedaagd om na te denken over hoe zij zouden reageren in bepaalde dagelijkse situaties, worden zij zich bewust van hun rol in de opvoeding en gaan zij met elkaar in gesprek over de thema's van de verdiepingsdebatten. Voor de verdiepingsdebatten rondom 'Ontsporing & Vervreemding' is het gelijknamige kaartspel ontwikkeld (zie kader p. 40 voor een beschrijving).

Waar het kaartspel Ontsporing & Vervreemding binnen de verdiepingsdebatten met dezelfde naam een belangrijke rol speelt, wordt binnen de verdiepingsdebatten Stimuleren & Bespreken juist gebruik gemaakt van casuïstiek. Deze casuïstiek is gebaseerd op verhalen van vaders die eerder hebben deelgenomen aan de opvoeddebatten van Trias Pedagogica. Net als de situatiekaarten binnen de verschillende bordspellen (Distelbrink, Ekkelboom, Mehraz & Pels, 2021a), dagen deze casussen de vaders uit om na te denken over hoe zij zelf zouden reageren in bepaalde situaties. Door onderling in gesprek te gaan over de verschillende manieren waarop de vaders de lastige situaties zouden aanpakken (of in het verleden bijvoorbeeld aangepakt hebben), leren de vaders dat er op verschillende manieren gereageerd kan worden en wat voor effect dit heeft op het kind. In het kader op p. 38 wordt een voorbeeld gegeven van zo'n casuïstiekbespreking.

Aansluiten van professionals/hulpverleningsinstanties

De afgelopen jaren is tijdens de opvoeddebatten gebleken dat er bij deelnemers veel onbekendheid, wantrouwen en misverstanden zijn richting professionals/hulpverleningsinstanties. Daardoor durven of willen veel ouders die Trias Pedagogica ziet geen hulp te zoeken (Ekkelboom & Mehraz, 2020a; Ekkelboom & Mehraz, 2020b[1]). Vanuit het oogpunt van preventie is het belangrijk om – ook als problemen nog klein zijn - ondersteuning en informatie te kunnen vinden, maar veel organisaties zijn niet toegankelijk genoeg voor subgroepen van gezinnen met een migratieachtergrond.

De ontoegankelijkheid is het gevolg van factoren aan de kant van ouders en van organisaties zelf. Professionals lijken de groepen die Trias Pedagogica ondersteunt maar weinig zelf actief te benaderen om het wantrouwen te doorbreken of de brug te slaan. Ook zijn zij niet altijd voldoende op de leefwereld van ouders ingespeeld of hebben zij onvoldoende in handen om hen te helpen bij vraagstukken die specifiek voor hen spelen (Distelbrink et al., 2021a). Om de drempel naar hulp te verlagen, is Trias Pedagogica in 2018 gestart met een pilot waarbij tijdens het laatste opvoeddebat professionals worden uitgenodigd om te vertellen over hun werk en om in gesprek te gaan met de ouders. Daarbij gaat het om maximaal twee professionals van één organisatie, om te voorkomen dat de vaders geïntimideerd raken. De bijeenkomst wordt laagdrempelig ingericht en start in veel gevallen met een hapje en drankje, waarbij de professionals al aanwezig zijn. Op die manier kunnen de vaders en professionals alvast informeel kennis maken met elkaar. Door op een laagdrempelige manier aan te sluiten bij het laatste opvoeddebat, wordt wantrouwen weggenomen, worden misverstanden rechtgezet en wordt de drempel naar hulp zoeken verlaagd. Na het eerste contact geven ouders aan dat zij eerder geneigd zullen zijn om de hulpverleners te benaderen nu zij beter weten wat ze doen en dat het "*ook maar mensen zijn*".

[1] Bronnen afkomstig van het intranet (niet publiekelijk toegankelijk) van Trias Pedagogica

Vanwege het grote succes van de pilot, is het laten aansluiten van professionals bij het laatste debat sinds 2019 opgenomen als vast element van de verdiepingsdebatten en uitgebreid door een samenwerking aan te gaan met diverse aanbieders op verschillende thema's. Het doel hiervan is tweeledig: 1) Enerzijds krijgen professionals/hulpverleners een kijkje in de keuken van Trias Pedagogica. Ze zien met eigen ogen hoe de aanpak van de opvoeddebatten werkt en krijgen tegelijkertijd de kans om hun expertise te delen met een lastig bereikbare doelgroep (een verkapte deskundigheidsbevordering). 2) Anderzijds maken ouders kennis met verschillende organisaties uit de buurt. De kennis wordt vergroot en het vertrouwen in de professional/hulpverlener neemt dusdanig toe dat er na afloop van het opvoeddebat niet zelden individuele afspraken worden ingepland met de desbetreffende organisatie. Vaak door ouders die anders nooit bij een dergelijke organisatie zouden aankloppen. In hoofdstuk 4 is te lezen met welke professionals er wordt samengewerkt in de verdiepingsdebatten die vallen onder de parapluterm 'Op het Rechte Pad'.

Borging van veranderingen

Om ervoor te zorgen dat de gedachte- en gedragsverandering van de vaders ook daadwerkelijk beklijft, doet Trias Pedagogica er alles aan om deze veranderingen te borgen. De vaders worden gedurende de hele serie opvoeddebatten actief betrokken. Hoewel de thema's van de debatten van te voren zijn bepaald, hangt de daadwerkelijke inhoud af van de vaders zelf en hun eigen inbreng. De bereidheid tot verandering komt uit henzelf en de vaders geven zelf vorm aan hun veranderingen. De steun van elkaar is volgend de vaders erg belangrijk. Door met elkaar in gesprek te gaan, leer je van elkaar. Door te horen hoe andere vaders omgaan met bepaalde situaties, maak je kennis met nieuwe manieren van opvoeden. "Er is onderling begrip. Je weet dat je niet de enige bent die het lastig vindt om betrokken te zijn of altijd rustig te blijven. Erover praten met andere vaders, zonder oordeel, motiveert me om er mee te blijven oefenen!", aldus een vader. Omdat de vaders actief deelnemen en zich al lerende het nieuwe gedrag eigen hebben gemaakt, is de kans op veran-

kering groot. Hierbij is het belangrijk om ook te zorgen voor goede nazorg. Trias Pedagogica doet dit door middel van terugkomdagen, waarbij o.a. wordt stilgestaan bij de verdere behoeftes van de vaders (Distelbrink et al., 2021a). Trias Pedagogica speelt actief in op deze behoeftes: ze biedt aanvullende verdiepingsreeksen aan voor de geïnteresseerde groepen, biedt indien nodig individuele ondersteuning en/of creëert een warme overdracht naar een andere professional en/of hulpverleningsinstantie. Doordat tijdens het laatste verdiepingsdebat de vaders in gesprek gaan met een lokale professional, worden misverstanden rechtgezet, wordt wantrouwen weggenomen en wordt de drempel naar hulp zoeken verlaagd. In de toekomst zullen vaders dus eerder – en makkelijker – hulp vragen als zij er zelf, of met behulp van hun sociale omgeving, niet uit komen.

De ervaring leert dat er een vertrouwensband ontstaat binnen een groep ouders die samen een reeks opvoeddebatten heeft gevolgd. Vooral wanneer zij meerdere reeksen met elkaar hebben doorlopen, is deze vertrouwensband zelfs zo groot dat zij in een aantal gevallen zonder begeleiding met elkaar in gesprek blijven over de opvoeding. De kans hierop is het grootst als met een tevoren al bestaande groep wordt gewerkt. Waar vaders in zo'n groep elkaar dan voorheen zagen om samen te eten en te praten over koetjes en kalfjes, hebben zij na de debatten bijeenkomsten waarin ze diepgaande gesprekken voeren over zaken die ze tegenkomen bij de opvoeding. Ook na afloop van de debatreeks blijven vaders dus vaak samen leren. Dit kan ook werken bij groepen die door Trias Pedagogica zelf zijn opgestart. Zo is Trias Pedagogica in Amsterdam Nieuw-West jaren geleden begonnen met een groep van vier vaders. Deze is blijven bestaan en inmiddels is uitgebreid tot een groep van ruim veertig vaders. Deze vaders komen nog steeds wekelijks bijeen om met elkaar te praten over de opvoeding en andere relevante zaken.

3.2 Opzet van de opvoeddebatten

Zoals eerder beschreven, is de interventie 'Opvoeddebatten met Vaders met een Migratieachtergrond' opgezet als een groepstraining van acht weken, bestaande uit drie modules (1. Basisdebatten (1-4); 2. Verdiepingsdebatten (5-7); 3. Terugkomdag (8)). Normaliter is deze reeks van acht bijeenkomsten zo opgezet dat er wekelijks één bijeenkomst plaatsvindt (van circa 2 uur). Op verzoek van de deelnemers (i.v.m. beschikbaarheid), kan worden besloten om de tijd tussen de bijeenkomsten aan te passen: twee keer per week of indien nodig één keer per twee weken. Indien gewenst is het ook mogelijk om twee volle dagen te reserveren waarin de ouders alle thema's doorlopen. Alleen bij hoge uitzondering kunnen er meer dan twee weken tussen de bijeenkomsten zitten. In dat geval kiest men er vaak in overleg met Trias Pedagogica voor om eerst de basisdebatten af te ronden en om enkele weken later te vervolgen met de verdiepingsbijeenkomsten.

Gedurende de reeks opvoeddebatten wordt vaak in de gemeenschap gesproken over de ervaringen. Dit leidt geregeld tot nieuwe geïnteresseerden die aansluiten bij de debatten die daarop volgen. Het programma is zo opgezet dat deelnemers ook voldoende kunnen leren of ontwikkelen als zij de eerdere bijeenkomsten niet hebben gevolgd. Hierbij draagt Trias Pedagogica er zorg voor dat dit het proces voor de al langer aanwezige vaders niet verstoort. Alleen de vaders die minimaal vijf van de zeven opvoeddebatten (basis en verdieping) hebben bijgewoond, ontvangen na afloop een certificaat van deelname en De Opvoedquiz (voor een beschrijving van dit kaartspel, zie Distelbrink et al., 2021a).

Hieronder wordt per verdiepingstraject onder de parapluterm 'Op het Rechte Pad' besproken hoe de serie van drie debatten is opgebouwd en hoe deze er inhoudelijk uitzien. Tevens besteden we aandacht aan het proces van de ontwikkeling van de verdiepingsdebatten.

3.2.1 Verdiepingsdebatten - Stimuleren & Bespreken

De verdiepingsdebatten 'Stimuleren & Bespreken' zijn ontwikkeld naar aanleiding van een vraag vanuit de gemeente Amsterdam. In het verkennende onderzoek (Ekkelboom & Mehraz, 2020c[2]; zie verder hoofdstuk 6) werd concreet onderzocht in hoeverre moeders meer weten en/of zicht hebben op het gedrag en de tijdsbesteding van hun kinderen dan vaders. Daarnaast werd onderzocht in hoeverre moeders eventuele zorgen bespreken met hun partner, het sociale netwerk en professionele hulpverleningsinstanties. Op basis van de uitkomsten van het veldonderzoek, in combinatie met de jarenlange ervaring met vaders, heeft Trias Pedagogica geconcludeerd dat moeders in veel gevallen net zo weinig zicht hebben op hun kinderen als vaders.

Voor zowel vaders als moeders is het belangrijk om meer zicht te krijgen op de tijdsbesteding van hun kinderen; om meer handvatten te krijgen om hun kinderen te kunnen stimuleren tot positieve tijdsbesteding; en om zorgen bespreekbaar te maken met hun partner en binnen hun sociale omgeving; en tot slot om de drempel naar hulp zoeken bij professionals/hulpverleningsinstanties te verlagen. De verdiepingsdebatten 'Stimuleren & Bespreken' zijn ontwikkeld om dit te bereiken. Zij richten zich dus zowel op vader- als moedergroepen.

Opzet van de verdiepingsdebatten 'Stimuleren & Bespreken'

De verdiepingsdebatten 'Stimuleren & Bespreken' bestaan uit drie bijeenkomsten die volgen op de vier basis-opvoeddebatten. Elk van deze drie bijeenkomsten behandelt een eigen thema. Hoewel Trias Pedagogica vooral werkt met een vooropgezet programma, is er altijd ruimte voor eigen inbreng/vragen. Over het algemeen probeert zij deze vragen/inbreng te relateren aan het onderwerp dat op dat moment op de agenda staat, maar wanneer het nodig is, wordt hier van afgeweken. Wanneer er bijvoorbeeld recentelijk een terroristische aanslag is gepleegd of een incident heeft plaatsgevonden (denk aan het messengebruik bij jongeren of rellen tijdens de COVID-19 lockdown), houdt dit ouders uiteraard erg bezig en maakt Trias Pedagogica plaats voor dit onderwerp. Iedere bijeenkomst start met een terugblik op het vorige debat, waarin de vaders aan kunnen geven wat hen is bijgebleven of wat zij hebben meegenomen. Tevens wordt de huiswerkopdracht besproken die de vaders na afloop van het vorige debat hebben meegekregen.

Inhoud van de verdiepingsdebatten 'Stimuleren & Bespreken'

Verdiepingsdebat 1 (bijeenkomst 5 van de volledige serie)

In verdiepingsdebat 1 (Stimuleren & Bespreken – positieve tijdsbesteding) staat de tijdsbesteding van de kinderen – en het zicht van hun ouders daarop – centraal. Eerst gaan de vaders in groepjes met elkaar in gesprek over de tijdsbesteding van hun kinderen. Vervolgens wordt er klassikaal een woordspin gemaakt om de tijdsbesteding van de kinderen visueel te maken (zie kader p. 28 voor een voorbeeld). De debatleider stelt hierbij vragen aan de vaders ter verduidelijking. Ook vindt er groepsdiscussie plaats over verschillende manieren waarop de kinderen hun tijd positief/nuttig zouden kunnen besteden. De debatleider informeert de vaders hierbij over de mogelijkheden van positieve vormen van tijdsbesteding die een alternatief kunnen vormen voor bijvoorbeeld rondhangen of 'niets doen'. Zo wordt er aandacht besteedt aan spijbelen en het belang van school, het hebben van een bijbaantje en/of het doen van vrijwilligerswerk, maar vooral ook aan het belang van sport en hobby's. Er wordt dieper ingegaan op de voordelen van deze vormen van tijdsbesteding en de manier waarop ouders hun kinderen hierin kunnen stimuleren. Hierbij wordt de koppeling gemaakt met risicofactoren en beschermende factoren voor crimineel gedrag. Hierdoor wordt het voor de vaders inzichtelijk dat het stimuleren van positieve tijdsbesteding hun kinderen kan beschermen voor risicovol/crimineel gedrag. Na afloop van de bijeenkomst krijgen de vaders een huiswerkopdracht mee over 'zorgen maken' ter voorbereiding op de volgende bijeenkomst.

[2] Bronnen afkomstig van het intranet (niet publiekelijk toegankelijk) van Trias Pedagogica.

Situatieschets - oefening positieve tijdsbesteding met vaders[3]

Uit de woordspin van de vaders blijkt dat de meerderheid van de kinderen vrije tijd vooral doorbrengt op straat. Wanneer de vaders wordt gevraagd of zij ook weten waar op straat de kinderen precies zijn; met wie zij daar zijn; en wat zij precies doen, reageren zij als volgt: "Ze hangen daar volgens mij gewoon. Ik loop er wel eens langs en dan zie ik hem met een grote groep jongens. Ik weet niet waar hij hen van kent, ik heb veel van die jongens nog nooit gesproken."

Op de vraag of de vaders kunnen bedenken welke manieren van positieve tijdsbesteding er zijn als alternatief voor dit 'hangen', valt het stil. Geen enkele vader noemt sport, hobby's of werk als optie. Na deze opties voorgedragen te hebben, lijken de vaders verrast. Zelf geven ze aan niet echt een 'hobby' te hebben. Ook zijn de vaders zelf niet actief op het gebied van sport, al wandelen ze wel vaak een rondje door de buurt met de groep. Tegelijkertijd zijn de vaders sceptisch: sport en hobby's kosten in hun ogen veel geld. Werk is voor hun kinderen lastig, omdat ze gediscrimineerd zouden worden.

De debatleider speelt hier vervolgens op in door voorbeelden te geven van sport en/of hobby's die weinig tot geen geld kosten. Ook staat hij kort stil bij de ondersteuning die kan worden aangevraagd bij de gemeente (denk hierbij aan de stadspas of het Jeugd Sport Fonds).

Er volgt een interessant gesprek over het omgaan met discriminatie op de werkvloer en het kritisch afwegen of het daadwerkelijk om discriminatie gaat of om een terechte reactie op iemands' gedrag.

[3] De situaties die in de verschillende kaders worden beschreven zijn gekozen omdat dit veelvoorkomende voorbeelden en/of reacties zijn – onafhankelijk van het geslacht en/of de culturele achtergrond van de groep.

Situatieschets (vervolg)

Hierbij wordt een voorbeeld van één van de vaders gebruikt: zijn zoon was ontslagen en volgens hem was dit een teken dat jongeren met een Marokkaanse achtergrond moeilijk aan een baantje kunnen komen. Wanneer de debatleider doorvraagt, blijkt dat de jongen ontslagen is nadat hij drie keer te laat op werk is gekomen. Uiteindelijk kwam de groep tot de conclusie dat de zoon waarschijnlijk is ontslagen omdat hij te vaak te laat is gekomen – zijn arbeidsethos was niet goed. Een collega zonder migratieachtergrond zou volgens hen ook worden ontslagen als hij/zij te vaak te laat zou komen. Dit gesprek riep bij de vaders de vraag op hoe je je kind van jongs af aan kunt voorbereiden op het vinden en behouden van een (bij-)baan, waarbij er kort is ingegaan op het stimuleren van zelfstandigheid, vergroten van zelfvertrouwen en verantwoordelijkheidsgevoel.

Verdiepingsdebat 2 (bijeenkomst 6 van de volledige serie)

In verdiepingsdebat 2 (Stimuleren & Bespreken – zorgen bespreken) staat het bespreken van eventuele zorgen over de kinderen met de partner en de sociale omgeving centraal. Eerst gaan de vaders in groepjes met elkaar in gesprek over drie verschillende casussen/situaties. De casussen lopen op in ernst en in elk van de gevallen is de vraag: wat doet u? Denk hierbij bijvoorbeeld aan een situatie waarbij een zoon wordt betrapt op het rondlopen met een zakmes[4] of het lastigvallen van meisjes op straat. Tijdens deze oefening worden de vaders gestimuleerd om na te denken over hoe zij zouden omgaan met bepaalde situaties. De oefening wordt klassikaal afgerond door ieder groepje

[4] Een taboegevoelig onderwerp als messenbezit leent zich goed om in groepsverband tussen ouders onderling en vertrouwde omgevingen met elkaar te bespreken (Loon-Dikkers, Van der Hof, Achahchah, & Distelbrink, 2021). In dergelijke gesprekken kunnen formele instanties (zoals politie en jeugdhulp) – mits zij op een goede manier worden geïntroduceerd – op een zeker moment aansluiten, waardoor het vertrouwen groeit. Trias Pedagogica wordt daarbij genoemd als een voorbeeld van een organisatie die dichtbij ouders in het voorveld werkt aan bewustwording en laagdrempelige opvoedondersteuning aan ouders in groepsverband (vadergroepen en moedergroepen) én de link legt naar genoemde formele organisaties.

te vragen wat zij hieruit meenemen. Vaak is dit een inspirerend verhaal van één van de andere vaders over hoe deze in het verleden is omgegaan met een vergelijkbare situatie, of dénkt te zullen omgaan met een dergelijke situatie. In de tweede helft van deze bijeenkomst wordt er dieper ingegaan op het bespreken van eventuele zorgen met de partner en met de sociale omgeving. Hierbij wordt stilgestaan bij wat er wel/niet goed gaat en wat er nodig is om de onderlinge communicatie te verbeteren (zie kader p. 30 voor een voorbeeld).

Situatieschets: oefening 'in gesprek met de partner'

Het bespreken van eventuele zorgen over de kinderen met de partner blijkt niet voor iedere vader even makkelijk te zijn. "Vaak heeft mijn vrouw de hele dag thuis gezeten met de kinderen en is er van alles gebeurd dat ze graag wil bespreken. Als ik thuis kom na een lange dag werken, ben ik moe. Ik heb op dat moment behoefte aan een bank en een TV", aldus een van de vaders. De andere vaders knikken bevestigend, alsof ze dit herkennen. Een andere vader vertelt dat hij dit bespreekbaar heeft gemaakt bij zijn vrouw en dat ze samen hebben afgesproken dat ze 's avonds als de kinderen op bed liggen een moment inplannen om te bespreken of er nog bijzonderheden zijn met betrekking tot de kinderen. Ook spreken ze iedere avond tijdens het avondeten de dag door met het gezin, zodat met name de kinderen kunnen vertellen wat er die dag allemaal is gebeurd. Deze tip heeft de vaders tijdens één van de eerdere opvoeddebatten onthouden en toegepast. Volgens hem geeft deze afspraak hem de rust om na een lange werkdag eerst even te ontspannen, maar geeft het zijn vrouw de ruimte om haar zorgen te kunnen uiten en blijft hij actief betrokken bij de opvoeding van zijn kinderen.

De andere vaders geven aan dit ook bespreekbaar te willen maken thuis en zijn voornemens om dit diezelfde avond nog uit te proberen.

De vaders gaan aan de hand van een aantal vragen onderling met elkaar in gesprek en wordt er afgesloten met een klassikale discussie en tips. Tot slot worden de vaders voorbereid op de komst van de professional tijdens het volgende debat. Hierbij krijgen zij ook een huiswerkopdracht mee over 'in gesprek gaan met professionals' ter voorbereiding op deze bijeenkomst.

Verdiepingsdebat 3 (bijeenkomst 7 van de volledige serie opvoeddebatten)

In verdiepingsdebat 3 (Stimuleren & Bespreken – in gesprek met professionals) wordt een eerste laagdrempelig contact gefaciliteerd met een of twee lokale professional(s). Welke professional er precies wordt uitgenodigd, hangt af van de behoeften van de groep. In veel gevallen wordt in afstemming met de groep een overzicht gemaakt van potentiële belangrijke/interessante professionals. Dit gebeurt op basis van verhalen en/of ervaringen die ouders gedeeld hebben gedurende de eerdere (basis-)debatten. Als er in de buurt bijvoorbeeld veel signalen zijn van middelengebruik; of als blijkt dat er ouders in de groep zijn die zich zorgen maken over bepaald gedrag bij hun kinderen dat mogelijk kan duiden op een ontwikkelingsstoornis, waarvan zij niet weten hoe ze hiermee om moeten gaan – of bij wie zij terecht kunnen voor hulp - kan hier op in worden gespeeld door een aan dit thema gerelateerde professional uit te nodigen. In het kader p. 32 hieronder beschrijft een professional van MEE Amstel en Zaan hoe zij het aansluiten bij de opvoeddebatten rondom 'bijzonder gedrag' heeft ervaren.

Om ervoor te zorgen dat er voldoende tijd en ruimte is om elkaar te leren kennen en het vertrouwen op te bouwen, wordt er altijd voor gekozen om slechts één organisatie uit te nodigen. Zoals eerder beschreven, start de bijeenkomst in veel gevallen informeel op, zodat de vaders en professionals alvast kennis kunnen maken met elkaar. Vervolgens vertelt de professional kort over zijn/haar werkzaamheden en is er ruimte voor het beantwoorden van vragen. Het is cruciaal dat de debatleider, waarmee de vaders de weken ervoor al een vertrouwensband hebben opgebouwd, aanwezig is tijdens de bijeenkomst met

de professionals. Zijn aanwezigheid zorgt er niet alleen voor dat de vaders open staan voor het gesprek, maar kan er ook voor zorgen dat het gesprek tussen de vaders en de professionals goed blijft verlopen.

In gesprek met MEE Amstel en Zaan over het herkennen van – en omgaan met – bijzonder gedrag

Ervaring in een moedergroep:
"De eerste bijeenkomst hebben we vooral uitgewisseld wat 'bijzonder gedrag' kan zijn, wat de eigen ervaringen zijn. Ik kon informatie geven over IQ, ontwikkeling van kinderen en als dit anders verloopt, hoe je dat kunt zien. Het onderwerp gaf vooral veel mogelijkheid om te delen. Veel gebeurt dan ook in eigen taal, een aantal vrouwen kunnen dan tolken en de debatleider spreekt de taal en kon nog dieper er op ingaan. Hij is ook een bekende persoon voor de vrouwen en heeft daarmee een belangrijke rol bij de bijeenkomst. Hij kan goed in contact komen met nog een paar belangrijke vrouwen die betrokken zijn bij de organisatie van deze groep.

Er bleek behoefte aan een vervolg. In februari 2020 ben ik samen met een ervaringsdeskundige geweest, een moeder met kinderen waarvan één een ontwikkelingsstoornis heeft. Zij kon vertellen over haar ervaringen met haar kind in hun gezin en wat hulpverlening heeft betekent, zij kon delen met de moeders dat haar kind en dus haar gezin met de juiste hulp een flinke stap vooruit heeft kinnen maken. Dit werd goed ontvangen door de moeders en gaf weer gelegenheid om verder in gesprek te gaan. Wederom veel gedeeld."

Medewerkster MEE Amstel en Zaan

Denk hierbij aan het vertalen van bepaalde informatie en/of vragen, maar ook aan het opvangen van eventuele frustratie ten aanzien van professionele hulpverleningsinstanties. De debatleider kan er tevens voor zorgen dat er contactgegevens worden uitgewisseld tussen de professional en de sleutelfiguur van de groep (of indien gewenst, rechtstreeks met de vaders zelf). Aan het eind van deze bijeenkomst worden er regelmatig vervolgafspraken ingepland: soms maakt men één-op-één afspraken, soms wordt er afgesproken dat de professional nog een keer langskomt, maar soms wordt er ook een gezamenlijk vervolg aan de ontmoeting gegeven. Denk bij het laatste bijvoorbeeld aan het organiseren van een bijeenkomst waarbij de professional voorlichting geeft aan de kinderen van de vaders over het gebruik van lachgas (als vervolg op een bijeenkomst met de verslavingszorg).

Het aansluiten van professionals bij de opvoeddebatten vergt een zekere voorbereiding. Allereerst moeten de vaders worden voorbereid op de komst van de professional (gedurende de reeks opvoeddebatten worden zij als het ware klaargestoomd, zodat zij steeds meer open staan voor dit contact). Vervolgens moet er een professional worden uitgenodigd die aansluit bij de behoeftes van de vaders. Omdat de opvoeddebatten regelmatig plaatsvinden op afwijkende dagen en tijdstippen (veelal in het weekend en/of in de avonden – deze dagen/tijden sluiten beter aan bij de doelgroep: vaders), is het niet altijd even makkelijk om een professional te vinden die bereid en beschikbaar is. Naast de vaders, moet ook de professional worden voorbereid op de bijeenkomst. Wanneer er een nieuwe samenwerking wordt aangegaan met een (lokale) hulpverleningsinstantie, bespreekt Trias Pedagogica de verwachtingen en werkwijze van de opvoeddebatten met een vast contactpersoon binnen die organisatie. Hierbij benadrukt Trias Pedagogica altijd dat tijdens de opvoeddebatten een eerste contact wordt gefaciliteerd tussen de ouders en de professional. Het is vervolgens aan de professional/hulpverleningsinstantie zelf om dit contact verder te onderhouden. Wanneer men slechts eenmalig aansluit en daarna geen warm contact onderhoudt met de groep, leert de ervaring dat de drem-

pel naar hulp zoeken opnieuw toeneemt.
Wanneer bekend is welke professional namens die organisatie aanwezig zal zijn, vindt er afstemming plaats tussen de debatleider van de groep en de desbetreffende professional, zodat hij/zij op de hoogte is van de samenstelling van de groep en eventuele vragen die al aan bod zijn gekomen.

Over het algemeen geldt dat de laagdrempelige bijeenkomsten ervoor zorgen dat het wantrouwen wordt weggenomen, eventuele misverstanden worden rechtgezet en dat de drempel naar hulp zoeken wordt verlaagd.

Variant van 'Stimuleren & Bespreken': combinatietraject ouders + jongeren

Tijdens de opvoeddebatten krijgt Trias Pedagogica regelmatig te horen dat ouders het lastig vinden om met hun kinderen in gesprek te gaan, met name wanneer zij ouder worden (lees: de puberteit bereikt hebben). Ditzelfde geldt voor de jongeren: ook zij ervaren een drempel om met hun ouders in gesprek te gaan over bepaalde onderwerpen. Ze hebben het gevoel dat hun ouders hen niet begrijpen of dat ze gestraft zullen worden.

Om de communicatie tussen ouders en jongeren te verbeteren, is het belangrijk om hen kennis en handvatten te bieden om het gesprek met elkaar aan te gaan. Trias Pedagogica is hiervoor bezig met het ontwikkelen van een combinatietraject voor ouders en jongeren, genaamd 'Jongeren van de Toekomst'. Deze titel is een uitdrukking van de visie van Trias Pedagogica dat het belangrijk is om in de communicatie met ouders en jongeren te kijken naar het positieve: mogelijkheden die jongeren hebben om een succesvol en gelukkig leven te hebben (in plaats van de focus op het negatieve, zoals in de veelgebruikte term 'risicojongeren').

Variant van 'Stimuleren & Bespreken' (vervolg)

Het combinatietraject 'Jongeren van de Toekomst' is als het ware een uitgebreidere variant van de verdiepingsdebatten 'Stimuleren & Bespreken'. Hierin wordt het eerder besproken traject 'Stimuleren & Bespreken' voor ouders gecombineerd met een traject gericht op de jongeren. In eerste instantie gaan ouders en jongeren apart van elkaar aan de slag. De jongeren gaan in twee bijeenkomsten met elkaar in gesprek over hun identiteit, het opgroeien in verschillende werelden, omgaan met discriminatie en tegenslagen, maar vooral ook over hun wensen en kansen voor de toekomst.

Een belangrijk element hierbij is ook de communicatie met de ouders: welke informatie deel je bijvoorbeeld wel/niet met hen? En hoe kun je het beste met hen in gesprek gaan? Parallel hieraan gaan de ouders (zoals ook bij de debatten zonder jongeren) in twee bijeenkomsten met elkaar in gesprek over hun rol in het behoeden van hun kinderen voor risicovol gedrag. Hoe kunnen zij hun kinderen stimuleren tot een positieve tijdsbesteding? Hoe kunnen zij tijdig signaleren dat hun kinderen de verkeerde kant op gaan? En waar kunnen zij terecht voor vroegtijdige hulp en ondersteuning? Vervolgens komen de ouders en jongeren bij elkaar voor de laatste twee bijeenkomsten. In de eerste daarvan gaan ze in gesprek met elkaar en in de laatste spreken zij samen met een professional (zoals de ouders normaal gesproken ook doen in de laatste bijeenkomst van Stimuleren & Bespreken).

3.2.2 Verdiepingsdebatten - Ontsporing & Vervreemding

De verdiepingsdebatten 'Ontsporing & Vervreemding' zijn ontwikkeld naar aanleiding van de stijgende angst voor terrorisme in Nederland[5]. Deze angst is tweeledig. Enerzijds zijn Nederlanders (met en zonder migratieachtergrond) bang slachtoffer te worden van een aanslag. Anderzijds maken ouders in diverse migrantengemeenschappen zich zorgen dat hun kinderen – zeker als zij hun opleiding niet afronden of geen werk kunnen vinden - in contact komen met verkeerde vrienden en hierdoor mogelijk ontsporen/radicaliseren[6]. Dat migrantenvaders zich grote zorgen maken om hun kinderen, blijkt ook uit een veldonderzoek dat Trias Pedagogica onder dertig vaders liet uitvoeren (Ekkelboom & Mehraz, 2017[7]). Veel vaders (en moeders) missen echter de kennis en vaardigheden om te kunnen signaleren dat hun kind de verkeerde kant op gaat en/of om hun kinderen te behoeden voor dergelijke problemen.

Ook zijn veel gezinnen terughoudend in het zoeken van professionele hulp of ondersteuning. Om al deze punten aan te pakken, focust Trias Pedagogica zich binnen de interventie 'Ontsporing & Vervreemding' niet alleen op het vergroten van de kennis en vaardigheden van de ouders, maar ook op het verlagen van de drempel naar het zoeken van professionele hulp/ondersteuning. De kennis en vaardigheden die aan bod komen tijdens deze reeks kunnen ouders helpen om meer inzicht te krijgen in het leven en de behoeften van hun kind, om zo tijdig te kunnen ingrijpen en hun kind te kunnen behoeden voor ontsporing en vervreemding (en uiteindelijk ook radicalisering).

[5] https://www.nctv.nl/actueel/nieuws/2018/11/14/nederlanders-maken-zich-meer-zorgen-om-terrorisme

[6] Bucx, F., & De Roos, S. (2015). Opvoeden in niet-westerse migrantengezinnen. Geraadpleegd van: https://www.scp.nl/Publicaties/Alle_publicaties/Publicaties_2015/Opvoeden_in_niet_westerse_migrantengezinnen

[7] Bronnen afkomstig van het intranet (niet publiekelijk toegankelijk) van Trias Pedagogica

Opzet van de verdiepingsdebatten 'Ontsporing & Vervreemding'

De verdiepingsdebatten 'Ontsporing & Vervreemding' bestaan uit drie bijeenkomsten die volgen op de vier basis opvoeddebatten. Elk van deze drie bijeenkomsten behandelt een eigen thema. Zoals eerder aangegeven, werkt Trias Pedagogica met een vooropgezet programma, waarbinnen er altijd ruimte is voor eigen inbreng/vragen. Net als bij de verdiepingsdebatten rondom Stimuleren & Bespreken, start ook hier iedere bijeenkomst met een terugblik op het vorige debat en het bespreken van de huiswerkopdracht.

Inhoud van de verdiepingsdebatten 'Ontsporing & Vervreemding'

Verdiepingsdebat 1 (bijeenkomst 5 van de volledige serie opvoeddebatten)

In verdiepingsdebat 1 (Ontsporing & Vervreemding – het proces en de factoren van invloed) wordt stilgestaan bij het proces van radicalisering en wordt ingegaan op risicofactoren én beschermende factoren. Eerst gaan de vaders in groepjes met elkaar in gesprek over een casus (zie kader p. 38 voor een voorbeeld). Vervolgens wordt deze oefening klassikaal nabesproken, waarbij de debatleider ook theoretische kennis aanreikt over het proces van radicalisering. Er wordt vervolgens toegewerkt naar de mogelijkheden van de ouder om hun kinderen te behoeden voor ontsporing en vervreemding. De focus ligt op beschermende factoren en de manier waarop ouders deze kunnen vergroten. Tijdens het eerste debat van deze verdiepingsreeks gaan de vaders met name in gesprek over het hanteren van een positieve opvoedstijl en goede communicatie. Hierbij wordt gebruik gemaakt van het kaartspel Ontsporing & Vervreemding (zie kader p. 40), in het bijzonder van kaarten over 'Opvoeding' en 'Communicatie'. De debatleider loopt gedurende het spel rond om indien nodig extra uitleg te geven en om door te vragen. Na afloop wordt het kaartspel in de groep nabesproken. De bijeenkomst besluit met verschillende tips op het gebied van opvoeding en communicatie. Na afloop van de bijeenkomst krijgen de vaders een huiswerkopdracht mee over 'ouderbetrokkenheid' ter voorbereiding op de volgende bijeenkomst.

Situatieschets: oefening casuïstiek

Een groepje van vijf vaders gaat met elkaar in gesprek aan de hand van een casus. Het valt op dat de vaders in eerste instantie de boot afhouden. Ze vinden het lastig om zich een bepaalde situatie voor te stellen en om hier 'fictief' op te reageren. Volgens een van de vaders 'zouden zijn kinderen dit nooit doen'. Een andere vader reageert hierop door te vertellen over een situatie die zich tien jaar geleden heeft voorgedaan met zijn oudste zoon. Hij was er ook vanuit gegaan dat zijn zoon nooit op het verkeerde pad zou belanden, maar heeft ervaren dat je hier als ouder ook niet altijd voldoende zicht op hebt. In detail treden wilde de vader niet, maar zijn zoon bleek tien jaar geleden een scooter te hebben gestolen. Toen zijn zoon thuis kwam op deze scooter, vroeg de vader hem hoe hij daaraan kwam. Hoewel de zoon in eerste instantie volhield dat hij deze van een vriend had geleend, had de vader er geen goed gevoel bij. Waarom zou een van zijn vrienden een spiksplinternieuwe scooter uitlenen? En waar zouden zij überhaupt het geld vandaan halen om deze te kopen? De vader is samen met zijn zoon een stukje gaan rijden en heeft uiteindelijk voor het politiebureau geparkeerd. Daar heeft hij een goed gesprek gehad met zijn zoon, waarna deze toegaf dat de scooter was gestolen.

Nu, tien jaar later, heeft zijn zoon (inmiddels afgestudeerd aan de Hogeschool en getrouwd met een eerste kind onderweg) het er nog steeds over hoeveel indruk dat moment op hem heeft gemaakt. "Had je me echt naar binnen gebracht papa? Of was je gewoon aan het bluffen?", aldus de zoon. "Ik hoopte op dat moment dat ik nooit voor die keuze kwam te staan. En gelukkig bleek het ook niet nodig te zijn", aldus de vader.

Kaartspel Ontsporing & Vervreemding

Het kaartspel Ontsporing & Vervreemding is ontwikkeld om ouders spelenderwijs te informeren over hoe zij ontsporing en vervreemding kunnen voorkomen. Hoewel er verschillende contexten een rol kunnen spelen bij (het voorkomen van) radicalisering (bv. peers, media, school), focust dit kaartspel op de rol van de ouders: hoe kun je als ouder je kinderen behoeden voor ontsporing en vervreemding? Spelenderwijs krijgen ouders meer inzicht in het leven van hun kind, zodat zij tijdig kunnen ingrijpen als hun kind de verkeerde kant op dreigt te gaan.

Het kaartspel bestaat uit 47 kaarten die zijn opgesplitst in vijf categorieën: opvoeding, communicatie, schoolprestaties, sociale omgeving en media. Deze categorieën zijn gekozen op basis van hun belang bij preventie van radicalisering, en/of omdat vaders er veel vragen over hebben. Veel onderwerpen zijn ook van belang bij het voorkomen van marginaliseren. Het kaartspel draagt onder andere bij aan bewustwording over de eigen (voorbeeld)rol als ouder; kennis over beschermende- en risicofactoren van ontsporing en vervreemding; kennis over hoe meer grip te krijgen op wat de kinderen bezighoudt en daar positiever bij betrokken te zijn; vaardigheden over hoe het gesprek aan te gaan met de kinderen.

Er zijn vijf type kaarten in het spel, die de spelers uitdagen om collectief na te denken over hun eigen visie, maar ook over hoe zij zouden reageren in een bepaalde situatie:

1. Vragen: de deelnemers proberen om de beurt een antwoord te geven op de vraag. Bijvoorbeeld: "*Wat is mijn rol als ouder om ontsporing en vervreemding bij mijn kinderen tegen te gaan?*"

tekst gaat verder op volgende pagina...

Kaartspel Ontsporing & Vervreemding (vervolg)

2. Stellingen: de deelnemers proberen om de beurt aan te geven of zij het wel/niet eens zijn met de stelling. Hierbij worden zij gestimuleerd om ook uit te leggen waarom ze het er wel/niet mee eens zijn. Bijvoorbeeld: *"Ik vind het moeilijk om met mijn kind over zijn/haar gevoelens te praten."*

3. Tips: deze adviezen zijn onder andere bedoeld om de communicatie tussen ouder en kind te bevorderen. Bijvoorbeeld: *"Kijk samen met uw kinderen naar het nieuws. Zo kunt u onderwerpen bespreken en vragen beantwoorden."*

4. 'Wist-je-dat'-jes: Deze geven onder andere informatie over de verschillende factoren die het risico op ontsporing en vervreemding vergroten. Bijvoorbeeld: *"Wist je dat…het bestraffen of negeren van radicale gedachten van uw kind de kans op ontsporing en vervreemding vergroten?"*

5. Opdrachten: Dit zijn kortdurende opdrachten die uitgevoerd kunnen worden om de opgedane kennis in de praktijk te brengen. Deze opdrachten hoeven niet per se tijdens het spel uitgevoerd te worden, maar er kan ook thuis mee geoefend worden. *"Leuk/niet zo leuk – om op de hoogte te blijven van uw kinds' ervaringen en gevoelens is het goed om te vragen hoe zijn/haar dag was. Als u simpelweg vraagt 'Hoe was je dag?', zal een kind geneigd zijn om te antwoorden met 'leuk'. Een handige truc om meer informatie te krijgen, is de vraag op een andere manier stellen. Vraag eerst 'Wat vond je leuk aan vandaag?' en laat uw kind hierover vertellen. Vraag vervolgens ook: 'Wat vond je niet zo leuk aan vandaag?' Het 'niet-zo-leuk' gedeelte hoeft niet altijd zwaar te zijn. Vaak zal dat gaan over een saaie les of over een te korte pauze, maar het kan er ook toe leiden dat uw kind u vertelt dat hij/zij het niet zo leuk vond dat een klasgenootje hem/haar pestte."*

Verdiepingsdebat 2 (bijeenkomst 6 van de volledige serie opvoeddebatten)
In verdiepingsdebat 2 (Ontsporing & Vervreemding – de rol van de ouder) ligt de focus op het behoeden van kinderen voor ontsporing en vervreemding door als ouder betrokken te zijn bij school/werk, de sociale omgeving (vrienden/vriendinnen) en het (social) media gebruik van het kind. Eerst gaan de vaders als groep met elkaar in gesprek over de tijdsbesteding van hun kinderen. Hierbij wordt ingezoomd op de genoemde drie domeinen: school/werk, de sociale omgeving en media. De debatleider verdiept het gesprek door bijvoorbeeld door te vragen, samen te vatten of een spiegel voor te houden. Vervolgens gaan de vaders in kleine groepjes aan de slag met het kaartspel Ontsporing & Vervreemding, waarbij ze stap voor stap de categorieën 'Schoolprestaties', 'Sociale Omgeving' en 'Media' behandelen. De debatleider loopt gedurende het spelen rond om indien nodig extra uitleg te geven en om door te vragen. De bijeenkomst wordt afgesloten met verschillende tips op het gebied van betrokkenheid bij school/werk, de sociale omgeving en het mediagebruik van kinderen. Tot slot worden de vaders voorbereid op de komst van de professional tijdens het volgende debat. Hierbij krijgen zij ook een huiswerkopdracht mee over 'in gesprek gaan met professionals' ter voorbereiding op de volgende bijeenkomst.

Verdiepingsdebat 3 (bijeenkomst 7 van de volledige serie opvoeddebatten)
In verdiepingsdebat 3 (Ontsporing & Vervreemding – in gesprek met professionals) wordt een eerste laagdrempelig contact gefaciliteerd met een of twee lokale professional(s). De werkwijze en aandachtspunten van de bijeenkomst met professionals is eerder beschreven onder 3.2.1. Binnen de verdiepingsdebatten 'Ontsporing & Vervreemding' werkt Trias Pedagogica regelmatig samen met EPJO (Educatief Programma Jongeren) – een interactief lesprogramma gericht op misdaadpreventie, waarbij de politie – en zelfs ex-gedetineerden – in gesprek gaan met ouders en jongeren. Hieronder vertelt Gerard Zwarts, één van de oprichters van EPJO, over zijn ervaring tijdens de opvoeddebatten.

"Bijzonder aan de samenwerking tussen Trias Pedagogica en EPJO is dat wij elkaar op hetzelfde speelveld heel goed weten te vinden. Vaak zie je dat 'een partij' graag in 'de spits' wil staan. Dat is bij Trias Pedagogica en EPJO absoluut niet zo. Beide partijen zetten en vinden elkaar op de juiste positie(s) en versterken elkaar om een maximaal rendement te (be)halen waarbij het belang van de samenleving, doel en doelgroep en of reden altijd voorop staat".

Gerard Zwarts
Programmaleider Educatief Programma Jongeren (EPJO)

4. Uitvoering

Materialen
De benodigde materialen voor de verdiepingsdebatten komen overeen met die van de basis opvoeddebatten:

- handleiding voor debatleiders;
- PowerPoint presentaties;
- certificaten;
- observatieformulieren.

Voor een uitgebreide beschrijving van deze materialen, zie Distelbrink et al. (2021a). Aanvullend wordt bij de verdiepingsreeks 'Ontsporing & Vervreemding' gebruik gemaakt van het gelijknamige kaartspel (voor een beschrijving, zie kader p. 40). Dit kaartspel wordt net als De Opvoedquiz (Distelbrink et al., 2021a) na afloop van de opvoeddebatten (basis + de verdiepingsdebatten rondom Ontsporing & Vervreemding) meegegeven aan alle deelnemers die minimaal vijf bijeenkomsten hebben bijgewoond, zodat zij dit thuis met hun gezin en/of omgeving kunnen spelen.

Locatie en type organisatie
De interventie 'Opvoeddebatten met Vaders met een Migratieachtergrond' kan in heel Nederland (en op verzoek ook internationaal) worden ingezet. Tot op heden (2021) wordt de interventie uitgevoerd in Amsterdam, Utrecht, Amersfoort, Den Haag, Groningen en omliggende kleinere gemeentes. Trias Pedagogica voert de opvoeddebatten uit op een locatie naar wens. De debatleiders komen naar de doelgroep toe, er wordt niet gewerkt op eigen vaste locaties. Enkele voorbeeldlocaties zijn: gebedshuizen (moskeeën, kerken, et cetera), buurthuizen en scholen.

Opleiding en competenties van de uitvoerders

De opvoeddebatten kunnen alleen worden uitgevoerd door professionals die door Trias Pedagogica zijn opgeleid tot debatleider. Zoals reeds beschreven, worden de opvoeddebatten idealiter begeleid door een debatleider die matcht met de vaders qua culturele achtergrond, taal en indien nodig is het een man. De matching zorgt voor 'herkenbaarheid': de debatleider deelt met de deelnemers hun positie als (kind van een) migrant. Hij/zij weet uit eigen ervaring hoe het is om in de migratiecontext op te groeien/op te voeden en kan meepraten over culturele gebruiken en verschillen in opvoedstijlen. Uit interne evaluaties blijkt dat dit door de ouders als zeer prettig wordt ervaren.

Voor een uitgebreide beschrijving van de opleiding en competenties van de debatleiders, zie Distelbrink et al. (2021a).

Kwaliteitsbewaking

De inhoud en werkwijze van de opvoeddebatten wordt continu geëvalueerd en doorontwikkeld met behulp van de feedback van de doelgroep en de debatleiders. Voor een uitgebreide beschrijving van de kwaliteitsbewaking, zie Distelbrink et al. (2021a).

Randvoorwaarden

De randvoorwaarden voor de verdiepingsdebatten komen overeen met die van de basisdebatten:

- minimaal acht deelnemers (uitzonderingen daargelaten);
- een flexibele houding (bijvoorbeeld betreffende de locatie, dagen/tijden);
- informele sfeer (zie ook onder Aanpak beschreven 'laagdrempelig karakter').

Voor een uitgebreide beschrijving van de randvoorwaarden, zie Distelbrink et al. (2021a).

5. Onderbouwing

5.1 Probleemschets

Probleembeschrijving

Hoewel het met veel jongeren met een migratieachtergrond goed gaat, zijn er ook jongeren met problemen die aandacht vragen van beleid en bij de ondersteuning van ouders. Jongeren met een migratieachtergrond – vooral subgroepen onder hen en met name jongens – zijn vaker dan andere leeftijdgenoten werkloos, vallen vaker voortijdig uit, vertonen relatief veel externaliserend probleemgedrag en zijn oververtegenwoordigd in criminaliteitscijfers (zie kader p. 46). Met name Marokkaans-Nederlandse jongeren zijn daarnaast relatief veel vertegenwoordigd onder jongeren die gevoelig zijn voor (moslim)radicaal gedachtengoed. De gezinsopvoeding is een van de factoren die invloed heeft op de ontwikkeling van problematisch gedrag of de gevoeligheid voor radicalisering. Vanuit het beleid wordt Trias Pedagogica daarom vaak benaderd om met vaders (en moeders) aan de slag te gaan rond zowel het voorkomen van probleemgedrag als preventie van radicalisering. Vaders maken zich blijkens een eigen verkenning van Trias Pedagogica ook zorgen over het marginaliseren of ontsporen van jongeren. Ze voelen zich verantwoordelijk om ontsporing of marginaliseren te signaleren, maar zijn er tegelijkertijd onzeker over hoe dat te doen en vervolgens wat ze kunnen doen (Ekkelboom & Mehraz, 2017; zie verder hoofdstuk 6).

De debatreeksen onder de paraplutitel 'Op het Rechte Pad' richten zich op het begeleiden van vaders en moeders bij het voorkomen van twee typen problematisch gedrag:

- Marginalisering: externaliserend probleemgedrag, spijbelen, schooluitval, werkloosheid, delinquent gedrag; en
- Ontsporing en vervreemding: het zich aangetrokken gaan voelen tot radicaal gedachtengoed met als meest extreme uitingsvorm de bereidheid tot het gebruik van geweld (bv. Pels & De Ruyter, 2011).

Problemen bij jeugdigen met een migratieachtergrond

Dat ouders die de doelgroep vormen van de debatten en ook de opdrachtgevers bij gemeenten zich zorgen maken, is niet voor niets. Gemiddeld is er in de cijfers sprake van meer problemen bij jongeren met een (niet-westerse) migratie-achtergrond, in het bijzonder bij sommige herkomstgroeperingen. In 2019 was het werkloosheidscijfer onder 15-25 jarigen met een niet-westerse migratieachtergrond bijna 12 procent; tegen ruim 5 procent bij jongeren met dezelfde leeftijd zonder migratie-achtergrond (NJI, 2021). Onder 18-25 jarigen hebben jongeren met een niet-westerse migratieachtergrond veel vaker geen startkwalificatie (waarmee zij vaker voortijdig schoolverlater zijn) dan jongeren zonder migratieachtergrond. Ongeacht herkomst komt voortijdige uitval vaker voor bij jongens dan bij meisjes. Jongens met een Turks- of Marokkaans-Nederlandse achtergrond vallen relatief vaak voortijdig uit, vergeleken bij andere groepen; 16 procent heeft geen startkwalificatie. Dat percentage is twee keer zo hoog als bij jonge mannen zonder migratieachtergrond (CBS Jaarrapport Integratie 2020).

Onderzoek met zelfrapportages onder leerlingen in het voortgezet onderwijs laat zien dat van de jongeren zonder migratieachtergrond 13 procent meldt zich schuldig te hebben gemaakt aan gedragingen als vechten, stelen en agressie (externaliserend probleemgedrag). Bij jeugdigen met een niet-westerse migratieachtergrond ligt dit aandeel hoger: op 19 procent (Stevens et al., 2018). Het aantal geregistreerde verdachten van criminaliteit lag onder jeugdigen met een niet-westerse migratieachtergrond in 2019 bijna drie keer zo hoog als onder jongeren zonder migratieachtergrond: 30 versus 11 op de 1000. Bij jongeren met een achtergrond van de voormalige Nederlandse Antillen en Aruba (Caribische Nederlanders) is dit aantal het hoogst: 48 op de 1000.

Problemen bij jeugdigen met een migratieachtergrond (vervolg)

Ook Marokkaans-Nederlandse jongeren zijn naar verhouding vaak verdachte: 40 op de 1000. Turks-Nederlandse jongeren juist minder vaak (20 op de 1000) (NJI, 2021). Of jongeren verdachte zijn hangt sterk samen met onder meer hun opleidingsachtergrond. Bij correctie daarvoor nemen verschillen tussen groepen af, vooral bij jongeren van de tweede generatie (CBS, Jaarrapport Integratie 2020).

Een ontwikkeling die zorgen oproept is de toename van heel jonge verdachten; reden waarom in veel gemeenten een 12- aanpak is ontwikkeld. Daarbij is vaak ook aandacht voor de beïnvloeding van jongere kinderen door oudere broers of zussen die van het rechte pad af zijn geweken (bv. Ferwerda, 2017).

Over het aantal jeugdigen dat gevoelig is voor radicalisering als moslim zijn geen landelijke cijfers voorhanden. Wel is bekend dat zich onder hen relatief veel Marokkaans-Nederlandse jongeren bevinden. Zij hebben als groep het meest te maken met negatieve beeldvorming, afwijzing, ervaren deprivatie en afstand tot de samenleving. Dit maakt hen gevoeliger voor vervreemding of ontsporing (Entzinger & Dourleijn, 2008; Moors et al., 2009; Pels & De Ruijter, 2011; Van Bergen, Feddes, Doosje, & Pels (2015).

Het gaat om preventie; de debatten richten zich op het voorkómen dat dit type (vaak met elkaar samenhangende en mogelijk in elkaar overlopende) problemen zich gaat voordoen. Een belangrijk element daarbij is: problemen herkennen en hulp zoeken als er lichte problemen ontstaan.

Oorzaken

Oorzaken van marginalisering (risicofactoren) of kansen op juist het voorkómen ervan (beschermende factoren) liggen deels bij jeugdigen zelf of in de omgeving rond het gezin. Beschermende factoren zijn bijvoorbeeld eigenschappen zoals veerkracht, zelfstandigheid, een positief gevoel van eigenwaarde, positieve relaties met leeftijdgenoten of school, een positieve oriëntatie op mensen in de omgeving (bv. Ferweda, 2017; Farrington et al., 2020). Risicofactoren zijn onder andere het hebben van antisociale attitudes of overtuigingen, al problemen hebben op school of in gedrag, druggebruik of het hebben van vrienden die zich schuldig maken aan delinquent gedrag (Shader, 2001). Maar ook het opgroeien in buurten, wijken of gemeenschappen met weinig positieve voorbeelden en veel armoede (ibid.; Chung & Steunberg, 2006). Specifiek als het gaat om radicalisering kunnen ook een gebrek aan zingeving, een worsteling met de identiteit, ervaren deprivatie, gebrek aan acceptatie of discriminatie of een grote ervaren afstand tot de Nederlandse samenleving of instituties een rol spelen (Pels, 2014; Salama & Aarts et al., 2020; Beelmann & Jonkman, 2021).

Of jongeren beschermende of juist risicovolle eigenschappen of gedragingen ontwikkelen hangt mede af van (problematische of beschermende) gezinsfactoren. Risico- en beschermende factoren vormen hier vaak twee zijden van dezelfde medaille. Toezicht door ouders op wat jongeren doen, een positieve relatie met ouders, goede communicatie tussen ouders en kinderen en betrokkenheid van ouders bij kinderen gelden als beschermende factoren (Derzon, 2010; Ferwerda, 2017; Eaton, Krueger et al., 2009; Pels, 2014; Shader, 2001). Het ontbreken ervan kan een risico vormen (zie ook Wessels & Dijkman, 2012 m.b.t. radicalisering). Bij de ontwikkeling van delinquent gedrag kan wegkijken of het (als ouder) hebben van een verleden met probleemgedrag een rol spelen (Farrington, Jonkman & Groeger-Roth, 2020). Specifiek als het gaat om radicalisering kan wegkijken, naast autoritair reageren, door ouders eveneens een risicofactor zijn, evenals hun eigen houding tegenover de Nederlandse omgeving (bijvoorbeeld het al dan niet bewust overdragen van wij-zij denken; zie bv. Feddes, Nickolson & Doosje, 2015; Van San, Sieckelinck & De Winter, 2010). Hierop gaan we verderop nader in.

De kans dat jongeren problematisch gedrag ontwikkelen neemt toe bij de aanwezigheid van meerdere risicofactoren tegelijk in hun leven. Zeker als er tegelijkertijd geen of weinig beschermende factoren zijn (bv. Beelmann & Jonkman, 2021). Problemen in het ene domein kunnen leiden tot problemen in het andere domein; bijvoorbeeld het stoppen met school of verlies van werk of vriendschap kunnen als trigger werken bij het ontstaan van radicalisering. Bij aanwezigheid van dit soort triggers, in combinatie met een voedingsbodem van negatieve ervaringen zoals discriminatie of ervaren kansloosheid, worden jongeren gevoeliger voor boodschappen op social media of personen in hun omgeving met radicale ideeën , waarmee zij een nieuwe invulling kunnen geven aan hun identiteit (Feddes, Nickolson & Doosje, 2015).

5.2 Onderbouwing aanpak, subdoelen en werkzame elementen

Op welke factoren ligt het accent in de aanpak van Trias Pedagogica?

Bij veel gezinnen waar Trias Pedagogica zich op richt, speelt een aantal factoren die zeker als ze zich gelijktijdig voordoen kunnen leiden tot de ontwikkeling van problemen bij jongeren.

1. Communicatie met en ondersteuning van kinderen bij hun identiteits- en religieuze ontwikkeling

Verschillende onderzoeken laten zien dat met name Marokkaans-Nederlandse jongeren – zeker jongens - zich niet altijd gesteund voelen door hun (eerste generatie) ouders. Specifiek van hun vaders missen ze betrokkenheid. Ouders vertellen zelf dat zij het moeilijk vinden hoe met jongeren te communiceren, zeker in de tienertijd (Distelbrink & Pels, 2015). Reden waarom al in de basisdebatten van Trias Pedagogica communiceren met kinderen een kernelement is waaraan wordt gewerkt. Ouders hebben vaak zelf geen voorbeeld gehad over hoe positief te communiceren met kinderen, en vinden het extra lastig hoe

zij hun kinderen moeten ondersteunen in een omgeving waar zoveel vrijheden zijn (Pels, Distelbrink & Postma, 2009). De reactie is vaak dat ze extra strak proberen vast te houden aan wat ze belangrijk vinden op een autoritaire of straffende manier, en het contact met hun kinderen daarmee soms juist kwijt dreigen te raken; een risicofactor voor marginaliseren of vervreemden (Pels, 2014). Het extra strak vasthouden of controleren kan leiden tot een communicatiekloof en een gebrek aan emotionele steun als jongeren ergens mee worstelen. Jongeren van Marokkaanse en Turkse afkomst zeggen nogal eens moeite te hebben met het eenrichtingsverkeer in de communicatie en taboe op 'waarom'-vragen (bv. Pels, De Gruijter & Lahri 2008). Ouders op hun beurt ervaren opvoedingsonzekerheid als het gaat om tweezijdig en open communiceren; ze weten niet altijd goed hoe open en responsief te praten met kinderen (Pels, 2014). Zeker lageropgeleide ouders van de eerste generatie zien zelf ook minder de relevantie van interactieve communicatie met kinderen vanaf jonge leeftijd, en beseffen niet dat 'jong geleerd is oud gedaan': als van jongs af aan geen wisselwerking en vertrouwensband bestaat kan dat in de puberteit moeilijk meer worden gerepareerd (Pels et al., 2009).

Wat betreft de ontwikkeling van de religieuze identiteit: ook op dat punt worstelen veel ouders met de vraag hoe deze te ondersteunen; kinderen ervaren weinig steun van de zijde van hun ouders. Jongeren rapporteren een gebrek aan steun van hun ouders bij de ontwikkeling van hun religieuze/culturele identiteit. De onzekerheid bij ouders wordt versterkt door de extra opgave die opvoeden in de migratiecontext meebrengt: in een omgeving waarin de islam geen meerderheidsgodsdienst is neemt onzekerheid over de islamitische opvoeding toe, zeker bij laaggeschoolde ouders (Pels, Distelbrink & Postma 2009). Een knelpunt is dat het ouders vaak aan adequate hulpbronnen ontbreekt, bijvoorbeeld aan op hun behoeften toegesneden informatie en (in) formele sociale steun. Ouders moeten bijvoorbeeld dilemma's oplossen rondom viering van kerstmis of hebben zorgen over mogelijke radicalisering bij hun kinderen. Daarbij hebben zij vaak geen antwoord op hun 'waarom'-vragen over religieuze geboden en verboden (De Koning 2008). Ook de door kinderen ervaren stigmatisering en uitsluiting als moslim brengt nieuwe opgaven voor opvoeders mee: hoe kinderen helpen om te gaan met bijvoorbeeld pesterijen over de Ramadan of de hoofddoek, en met de krenking die deze teweeg brengen?

Samengevat zijn ouders niet altijd in staat hun kinderen te begeleiden in het proces van religieuze zingeving en identiteitsontwikkeling (Pels et al. 2009), hetgeen kan bijdragen aan het proces van radicalisering, zo concluderen Wessels & Dijkman (2012) op basis van onderzoek onder Amsterdamse orthodoxe moslima's. Met name laaggeschoolde migrantenouders houden uit angst dat hun kind te 'westers' of te 'vrij' wordt vaak extra vast aan de regels van het land van oorsprong, zoals hierboven al aangehaald. Dit vergroot de kans op onbegrip en conflicten tussen ouders en kinderen (Pels, Distelbrink, & Postma, 2009; Stevens et al., 2005). Jongeren en jongvolwassenen die proberen te ontsnappen aan de druk van hun ouders vullen hun waarden en religieuze beleving dan zelf in onder invloed van leeftijdsgenoten of social media.

2. Vrijetijdsbesteding en toekomstperspectief

In de buurten waar veel vaders die deelnemen aan de opvoeddebatten hun kinderen opvoeden is sprake van veel achterstanden, onveiligheid en ervaren kansenongelijkheid (Huijnk & Andriessen, 2016). Het opgroeien in een achterstandsbuurt is blijkens literatuur een risicofactor voor het ontwikkelen van probleemgedrag; het verband loopt onder meer via de opvoeding, die vaak ineffectiever is in deze wijken, het gebrek aan cohesie in dit type buurten en de grotere kans op een negatieve invloed van leeftijdgenoten (Chung & Steinberg, 2006). Veel jongeren uit de gezinnen waarmee Trias Pedagogica werkt groeien op in een woning waar weinig ruimte is voor henzelf (Huijnk & Andriessen, 2016), waardoor ze eerder de straat op gaan. Mede vanwege de kosten wordt de vrijetijdsbesteding van kinderen in deze wijken ook minder gekanaliseerd in georganiseerd verband. Vaak hebben jongeren dan ook

geen hobby's waar zij hun tijd op een positieve manier mee kunnen vullen, zoals sport of muziek, zo is de ervaring van Trias Pedagogica (zie ook Van den Broek & Keuzenkamp. 2008). Dit maakt ze eerder gevoelig voor bezigheden die minder wenselijk zijn.
Verveling bij jongeren en het gebrek aan een positieve invulling van de vrije tijd gelden als factoren die mede kunnen leiden tot hangen op straat en marginalisering (bv. Pels, 2003; 2008) en het ontwikkelen van probleemgedrag (Caldwell & Smith, 2006). Het hiervoor aangehaalde onderzoek benoemt het bewustzijn van het belang van een zinvolle vrijetijdsbesteding bij ouders als protectieve factor (ibid.). Newberry & Duncan (2001) bevestigen de rol van verveling en het gebrek aan een positief toekomstperspectief als risicofactor voor de ontwikkeling van delinquent gedrag; en als punt om aan te grijpen bij preventie.

3. Zicht op wat kinderen buitenshuis doen en met wie

Vooral in sommige subgroepen van gezinnen is er weinig monitoring van wat kinderen buiten of op internet doen. In het algemeen wordt in onderzoek weinig verschil gevonden in door ouders en jongeren gerapporteerd toezicht tussen gezinnen met en zonder migratieachtergrond. Wel geven jongeren met een migratieachtergrond vaker aan dan leeftijdgenoten zonder migratieachtergrond dat hun ouders feitelijk niet veel weten van wat ze precies doen (Bucx, Van den Broek et al., 2015). Dit lijkt zeker te gelden voor laagopgeleide ouders.

Uit kwalitatief onderzoek onder ouders komt naar voren dat vooral ouders van de eerste generatie met minder opleiding soms weinig weten van wat kinderen buiten doen; terwijl kinderen (vooral jongens) veel buiten zijn. De opvoeding van jongens wordt vanaf de puberteit vaak losgelaten, het leven van jongens speelt zich vooral af buiten het zicht van ouders, onder leeftijdgenoten. Bij meisjes is dat veel minder het geval (Distelbrink & Pels, 2015). Vooral jongens kennen dus een relatief hoge mate van vrijheid onder peers,

ook omdat zij minder tijd doorbrengen in huis of in georganiseerd vrijetijdsverband. Dit geldt zeker voor veel Marokkaans-Nederlandse jongens. In termen van De Jong (2007) hebben zij in het publieke domein de regie van hun socialisatie in eigen hand. Een relatief sterke toeneiging tot leeftijdgenoten en onderlinge afhankelijkheid vormen belangrijke risicofactoren (b.v. Engels & Ter Bogt, 2001). Eigen onderzoek van Trias Pedagogica onder moeders met een migratie-achtergrond in Amsterdam maakt eveneens duidelijk dat zij – evenals vaders - feitelijk vaak geen idee hebben wat hun kinderen (vooral jongens) buiten doen en met wie ze optrekken (Ekkelboom & Mehraz, 2020c). Ook onderzoek van Stevens et al. in Marokkaans-Nederlandse gezinnen (Stevens et al., 2006; Stevens et al., 2007) laat zien dat vooral lager geschoolde ouders weinig toezicht op hun kinderen hebben.

4. Verbinding met de samenleving: voorbeeldrol van ouders

In een deel van de gezinnen speelt een factor die jongeren (soms ook ongewild) kan versterken in een proces van afstand nemen van de Nederlandse maatschappij of haar instituties, en daarmee tot vervreemding. Uit onderzoek blijkt dat er een relatie is tussen 'etnische socialisatie', ofwel hoe opvoeders bewust of onbewust kinderen begeleiden in het omgaan met andere (bv. religieuze, etnische) groepen, en radicalisering (Van Bergen & Pels, 2013). Opvoeden met de boodschap dat ieder gelijk is, ongeacht achtergrond, kan een beschermende factor zijn. In veel gezinnen wordt juist deze boodschap niet meegegeven. Ouders die kinderen leren afstand te houden of wantrouwend te staan ten opzichte van 'de ander' kunnen daarmee (on)bewust voeding geven aan processen van radicalisering (zie ook Van Bergen, De Ruyter, & Pels, 2016). Hoewel het zeker niet altijd zo is dat 'voorbeeld doet volgen' kan de voorbeeldfunctie van ouders van belang zijn (zie ook Van San, Sieckelinck & De Winter 2010).

5. Tijdig signalen opvangen en hulp inroepen

Of ouders jongeren kunnen behoeden voor marginaliseren of kunnen ondersteunen bij een positieve ontwikkeling hangt ook af van de vraag of zij signalen dat het mis gaat herkennen, of zij steun kunnen en durven in te schakelen uit de omgeving (Hermanns, 1998; Asscher & Paulussen-Hoogeboom, 2005; De Roos & Bucx et al., 2021). Onderzoek bevat aanwijzingen dat zowel signalering als hulp zoeken bij gezinnen met een migratieachtergrond minder goed verlopen (Verhulp et al., 2017; zie voor het laatste ook Distelbrink & Aarts, 2020; Bellaart et al., 2018).

Vooral het proces van radicalisering is niet altijd eenduidig te voorspellen of begrijpen. Dat vraagt veel specifieke kennis van ouders en professionals. Het is een 'wicked problem' (Van Stapele & Bwalya, 2021). Uitleg van hoe radicalisering ontstaat is dan ook een belangrijk element in de verdiepingsdebatten 'vervreemding'.

Relatie tussen de factoren waar de debatten op inspelen en de subdoelen

De debatten richten zich op het versterken van beschermende factoren of het verminderen van risicofactoren bij ouders. In het bijzonder richten ze zich op de volgende elementen.

- Positieve communicatie met/ondersteuning van kinderen bij problemen.
- Stimuleren van een positieve invulling van de vrije tijd (vooral bij Stimuleren & Bespreken).
- Toezicht versterken op wat kinderen doen (buiten en online).
- Voorbeeldfunctie (vooral bij Vervreemding).
- Problemen tijdig signaleren (dit geldt vooral bij Vervreemding) en hulp kunnen en weten in te schakelen wanneer dit nodig is.

Om ouders te ondersteunen bij de vier centrale onderwerpen wordt in de verdiepingsdebatten evenals in de basisdebatten aandacht besteed aan het ontwikkelen van bewustzijn - mede door het aanreiken van kennis - en aan het ontwikkelen van een andere houding en vaardigheden. Bewustzijn en kennis bijvoorbeeld over het belang van toezicht; over het belang van positieve communicatie en emotionele steun als kinderen problemen hebben, over het stimuleren van een positieve invulling van de vrije tijd en mogelijkheden die er daarvoor zijn, over de invloed van wij-zij denken. En kennis over het belang van het inschakelen van ondersteuning. Daarnaast kennis over hoe probleemgedrag (en vooral startende radicalisering – bij de debatten 'vervreemding en ontsporing') te herkennen en kennis over welke factoren bijdragen aan het ontstaan van probleemgedragingen of radicalisering en waarop ouders kunnen acteren. Denk aan de invloed van social media, de stijl van opvoeden en communiceren, betrokkenheid bij de kinderen en school (subdoelen 1 en 2).

De houding die ouders leren ontwikkelen is een houding van openheid en nieuwsgierigheid en meer actieve betrokkenheid bij de kinderen; een meer positieve houding ten aanzien van hobby's (ook bij henzelf), en een houding waarin ze makkelijker hulp vragen van hun omgeving en zaken bespreekbaar maken (subdoel 3). De vaardigheden betreffen onder andere vaardigheden om met de kinderen in gesprek te gaan over hun vrije tijd, en met hun partner en de informele en professionele omgeving over eventuele problemen (subdoel 3). De basis voor dit type vaardigheden wordt al in de basisdebatten gelegd. Tijdens de debatten werkt Trias Pedagogica evenals bij de basisdebatten ook al direct aan het versterken van onderlinge steun doordat vaders elkaar als groep ondersteunen (subdoel 4). En nog sterker dan bij de basisdebatten aan het signaleren van (zich ontwikkelende) problemen en verlagen van de drempel naar formele hulp en professionals (subdoel 5).

Trias Pedagogica maakt in de aanpak gebruik van het gegeven dat bij preventie van zowel marginalisering (van het rechte pad afraken) als vervreemding

(radicalisering) vergelijkbare elementen ertoe doen. Veel elementen van beide varianten van de twee series verdiepingsdebatten zijn dan ook vergelijkbaar.

Verantwoording: werkzame elementen

De werkzame elementen van de verdiepingsdebatten zijn grotendeels gelijk aan die van de basisdebatten (zie ook hoofdstuk 3):

- outreachende werkwijze;
- laagdrempeligheid;
- rustige opbouw;
- aansluiten bij de migratiecontext;
- het leren van elkaar;
- de positieve benadering en
- het gebruik van diverse werkvormen.

Dit betreft veel elementen die in het algemeen van belang zijn bij de ondersteuning van ouders met een migratieachtergrond, die relatief weinig gewend zijn te reflecteren op de opvoeding en wantrouwen hebben ontwikkeld ten aanzien van professionals. De details kunnen worden nagezien in de module over de basisdebatten (Distelbrink et al., 2021a).

Enkele elementen die specifiek zijn voor de verdiepingsdebatten die vallen onder de parapluterm 'Op het Rechte Pad' lichten we hier uit om nader te onderbouwen. Dat betreft:

- het taalgebruik bij de debatten (vooral de naamgeving);
- specifieke werkvormen: het kaartspel Ontsporing & Vervreemding en de casuïstiek die bij Stimuleren & Bespreken wordt gebruikt;
- de expliciete link die in de verdiepingsdebatten wordt gelegd met professionals;
- borging van veranderingen.

Positieve benadering en naamgeving van de debatten

In alle debatten van Trias Pedagogica wordt gekozen voor positieve titels/benamingen. Zo wordt gesproken van 'stimuleren & bespreken' en 'ontsporing en vervreemding' en niet over 'probleemgedrag', 'criminaliteit' of 'radicalisering'. (vgl. 'huiselijk geluk' in plaats van 'huiselijk geweld'). Dergelijke termen spreken ouders meer aan dan problematiserende. De keuze is vooral gebaseerd op ervaringen van Trias Pedagogica zelf, en past binnen de positieve benadering die in de basisdebatten al is onderbouwd. Een dergelijke benadering past ook bij de doelgroep, die niet erg geneigd is voor problemen hulp te zoeken en de eigen invloed op het voorkomen van probleemgedrag bij kinderen nog niet zo sterk (h)erkent.

Het kaartspel 'ontsporing en vervreemding'

In de basismodule Opvoeddebatten (Distelbrink et al., 2021a) werd het kaartspel 'De Opvoedquiz' al uitgebreid beschreven. Ook bij de verdiepingsdebatten wordt actief gebruik gemaakt van een kaartspel, 'Ontsporing & Vervreemding'. Uit de literatuur komt het combineren van diverse methoden zoals oefenen, spelvormen en informatieoverdracht als een werkzaam element van opvoedondersteuning naar voren (Ince, 2011). Het spel 'Ontsporing en Vervreemding' is ontwikkeld om vaders te informeren over hoe zij ontsporing en vervreemding kunnen herkennen en voorkomen. Het spel bestaat uit 47 kaarten opgesplitst in vijf categorieën: Opvoeding, Communicatie, Schoolprestaties, Sociale Omgeving en Media.

Het spel omvat vragen, stellingen, tips, wist-je-datjes en opdrachten. Aan de hand hiervan worden de spelers uitgedaagd om na te denken en uit te wisselen over hun eigen mening/visie, maar ook over hoe zij zouden reageren in een bepaalde situatie. Zoals beschreven in hoofdstuk 3 draagt het spel zowel bij aan:

- bewustwording over de eigen (voorbeeld)rol als ouder;
- kennis over beschermende- en risicofactoren van ontsporing en vervreemding;

- kennis over hoe meer grip te krijgen op wat de kinderen bezighoudt en daar positiever bij betrokken te zijn;
- vaardigheden over hoe (op een positieve manier) het gesprek aan te gaan met de kinderen.

Dit zijn allemaal beschermende factoren, benoemd in de probleemschets, waarvan de ontwikkeling door de debatten wordt ondersteund.

Aansluiten van professionals

In hoofdstuk 3 is beschreven dat in de debatten expliciet de link wordt gelegd met professionals; dit omdat er in de doelgroep veel wantrouwen en misverstanden zijn ten aanzien van professionals/hulpverleningsinstanties, waardoor veel ouders geen hulp durven of willen zoeken. Dit wordt in de literatuur bevestigd. Zoals in de basisdebatten al uitgebreid onderbouwd is er veel afstand tussen ouders en voorzieningen. De afstand wordt deels veroorzaakt door wantrouwen en negatieve verhalen in gemeenschappen die mede worden veroorzaakt door het gegeven dat veel ouders pas bij hulp terecht komen als de problemen al groot zijn; en er meer kans is dat hulp leidt tot uithuisplaatsing. Deels door handelingsverlegenheid en onvoldoende aansluiten aan de kant van hulpverleners. Ook zij weten doorgaans de afstand niet te overbruggen (zie verder Distelbrink et al., 2021a). De professionals sluiten pas aan het eind van de verdiepingsdebatten aan; als ouders onderling vertrouwd zijn en sterker toegerust zijn in wat ze hen moeten of kunnen vragen om hen beter te leren kennen.

Uit de literatuur over het dichten van de kloof tussen vraag en aanbod komt naar voren dat voldoende tijd en aandacht moet worden besteed aan het 'verbinden aan' en motiveren voor aanbod (Breuk, Khatib & Jongman, 2007; 'engagement work' zie Santisteban et al., 2006). Daarbij is het zaak ouders te ondersteunen die nog onvoldoende hun vragen kunnen verwoorden en te helpen hun weg te vinden in de wirwar van hulpverleningsinstanties in Nederland (De Gruijter, Tan, & Pels, 2009). Ook wordt het belang benadrukt van outreachend en vindplaatsgericht werken en samenwerken met sleutelpersonen of organisaties met wortels in de migrantengemeenschap van de kant van professionals (bv. Movisie, 2017). Zij kunnen daartoe bijvoorbeeld aansluiten bij bijeenkomsten in migrantengemeenschappen zelf. Cruciaal bij dergelijke samenwerking is ruimte voor het gesprek vooraf over visie op en verwachtingen over de samenwerking (Distelbrink & Ponzoni, 2014). Een belangrijke functie bij de ontmoeting tussen professionals en ouders in zulke bijeenkomsten is die van bruggenbouwer: een intermediair zoals de debatleider, die zelf een migratieachtergrond heeft, het vertrouwen heeft en de taal beheerst van beide partijen en zo vraag en aanbod bij elkaar kan brengen (Distelbrink, Pels, Jansma, & Van der Gaag, 2012).

Borging van veranderingen/modulaire opbouw

In het voorgaande is al aangegeven dat de debatten gebruik maken van een stapsgewijze opbouw waarbij nieuw aan te leren vaardigheden via kennis en bewustzijn en vervolgens verdieping op nieuwe onderwerpen plaatsvindt. Trias Pedagogica probeert met haar aanpak veranderingen te bestendigen door een verlengd aanbod (na de terugkomdag) bij groepen waar wenselijk en mogelijk; warme overdracht naar hulp als er vragen ontstaan; en door te proberen het onderlinge gesprek tussen vaders in stand te houden na afloop van de debatten. Het belang hiervan sluit aan bij de constatering dat vaders die de doelgroep vormen zich relatief weinig bewust zijn van hun vaderrol en weinig gereflecteerd hebben op opvoedvaardigheden als zij starten met de debatten. Dit onderbouwt het belang van aandacht voor borging van veranderingen na de basis- en verdiepingsreeks (zie verder Distelbrink et al., 2021a). In literatuur over effectieve preventie is het belang terug te vinden van 'sufficient dosage', een voldoende intensiteit van een aanbod (o.a. aantal en duur sessies, duur van het totale programma) om effect te kunnen sorteren (Nation et al., 2003). Trias Pedagogica zorgt met de vervolg activiteiten voor 'follow-up', vaak nodig om de duurzaamheid van de veranderingen te vergroten (ibid.).

6 Onderzoek m.b.t. de opvoeddebatten

Tot slot bespreken we het onderzoek dat beschikbaar is over de verdiepende opvoeddebatten die vallen onder het parapluthema 'Op het Rechte Pad'. Extern evaluatieonderzoek naar deze debatten is er niet; zeker niet met een voor- en nameting. Een voormeting is moeilijk te realiseren door de aard van de groep. Wel is er in 2020 een planevaluatie gedaan door het International Institute of Social Studies, waarbij de aanpak rondom radicalisering (verdiepingsdebatten rondom Ontsporing & Vervreemding) is geanalyseerd. Evaluatie van de debatten vindt op dit moment vooral plaats via mondeling opgehaalde tussentijdse evaluaties na elk debat, observatieverslagen van debatleiders bij elk debat en via het bevragen van vaders bij de terugkomdagen. Deze gegevens worden door Trias Pedagogica altijd benut voor jaarverslagen aan opdrachtgevers. We bundelen hier de bevindingen. Daarnaast bespreken we enkele verkennende onderzoeken die zijn uitgevoerd onder doelgroepen met het oog op het ontwikkelen van de verdiepingsdebatten.

Planevaluatie weerbare vaders – International Institute of Social Studies (Van Stapele & Bwalya, 2021)

Het International Insitute of Social Studies (ISS) in Den Haag heeft voor de gemeente Den Haag een planevaluatie uitgevoerd naar de uitvoering van de opvoeddebatten 'Ontsporing & Vervreemding' die Trias Pedagogica in Den Haag uitvoert binnen het beleidsplan 'weerbare vaders'. De planevaluatie was erop gericht om de onderliggende aannames (over 1) concepten, 2) causaliteit en correlatie, 3) proces en effectiviteit) wetenschappelijk te onderzoeken door deze kritisch tegen het licht te houden van relevante debatten in nationale en internationale literatuur.

Via interviews met betrokkenen bij Trias Pedagogica en de opdrachtgever (gemeente Den Haag) en bestudering van materialen is uitgezocht welke aannames of concepten onder de aanpak liggen. De aanname dat vaders te

weinig betrokken worden in dergelijke interventies vindt brede weerklank in onderzoek en praktijk. Vooralsnog wordt de nadruk te veel op moeders alleen gelegd, hoewel er voldoende bewijs is voor het belang van vaders in de ontwikkeling van kinderen – alsmede de preventie van ontsporing, vervreemding en radicalisering. Het werken weerbaarheid staat binnen de aanpak voorop. Weerbaarheid wordt in de debatten vertaald naar 'vaders aanreiken wat zij nodig hebben om hun kinderen goed te ondersteunen'. De interventie vergroot de weerbaarheid van vaders door hen bewust te maken van 1) de positieve invloed op hun kinderen; 2) wat ze al weten (als individu en als collectief); en 3) hoe ze (samen) veranderingen kunnen ontwikkelen en aanbrengen in attitude, vaardigheden en kennis op punten die zij zelf van belang achten.

Een belangrijk aspect hierbij is het collectieve proces van oplossingen zoeken – samen met de andere deelnemers – waarbij leefwerelden (levensgeschiedenissen en (culturele) achtergronden), normen en waarden als bronnen worden gebruikt. De dialogische aanpak van Trias Pedagogica loopt voorop in een lichte verschuiving die gaande is in Europese ouderondersteuning: van een meer paternalistisch model gericht op problemen, zwakheden en risicofactoren in het ouderschap, naar een model dat uitgaat van wat ouders al in huis hebben en dat zich erop richt om dit te versterken. De zeggenschap van de deelnemende vaders over o.a. waar en wanneer de debatten plaatsvinden, is belangrijk voor het slagen van dit soort interventies. De vaders (en moeders) die Trias Pedagogica beoogt te bereiken, vinden doorgaans moeilijk toegang tot gangbare ondersteuning – vaak door een gebrek aan kennis, wantrouwen en schaamte, waardoor een kloof ontstaat tussen beschikbare ondersteuning en de vaders. De informele wijze waarop professionals binnen de interventie worden betrokken, kan deze kloof aanzienlijk verkleinen.

Op basis van de literatuurstudie, komt de invulling van het projectplan van Trias Pedagogica naar voren als koploper in ouderschapsinterventies in Europa waar het gaat om preventie van radicalisering onder jongeren met een migrantenachtergrond en een lage sociaaleconomische status. Ook zijn er aanwijzingen dat dit wellicht wereldwijd zou kunnen gelden. In alle drie de wetenschappelijke debatten positioneert het plan en de organisatie zich impliciet kritisch en vooruitstrevend. De discussies in deze evaluatie en de bijbehorende aanbevelingen zijn dan ook bedoeld om de positionering en legitimering van het plan steviger te verankeren door een betere explicitering, zodat het plan nog beter als leidraad zou kunnen dienen voor zowel de uitvoering. Ook zou dit Trias Pedagogica nog beter kunnen ondersteunen in het vervullen van een voorbeeldrol op het gebied van reflectie en sturing waar het om democratische ouderschapsinterventies gaat.

Onderzoek ten behoeve van het ontwikkelen van 'Stimuleren & Bespreken' (Ekkelboom & Mehraz, 2020c)

De verdiepingsdebatten over 'Stimuleren & Bespreken' zijn ontwikkeld naar aanleiding van een vraag vanuit de gemeente Amsterdam. Vanuit het beleid werd aangegeven dat de focus voor opvoedondersteuning in het kader van veiligheid (en preventie criminaliteit) moest komen te liggen op moeders, omdat zij 'meer zicht zouden hebben op hun kinderen' vergeleken met vaders. Om te kijken of dit daadwerkelijk het geval was, heeft Trias Pedagogica in opdracht van de gemeente Amsterdam, stadsdeel Noord een onderzoek uitgevoerd met zes groepen moeders met een migratieachtergrond (drie groepen met een Marokkaanse achtergrond, één groep met een Turkse achtergrond en twee groepen met een Arabisch-gemengde achtergrond). In het onderzoek werd concreet onderzocht in hoeverre moeders meer weten en/of zicht hebben op het gedrag en de tijdsbesteding van hun kinderen. Daarnaast werd onderzocht in hoeverre eventuele zorgen worden besproken met hun partner, sociale netwerk en professionele hulpverleningsinstanties.

De resultaten tonen dat de meeste moeders vrijwel geen zicht hebben op de tijdsbesteding van hun kinderen. Wanneer de kinderen jonger zijn (basisschoolleeftijd) weten de moeders waar hun kinderen de dag doorbrengen en

met wie zij omgaan. Naarmate de kinderen ouder worden - dit begint in de puberteit - verliezen de moeders het zicht op de tijdsbesteding van hun kinderen. Dit is zorgwekkend, omdat kennis van de activiteiten van kinderen juist een belangrijke beschermende factor is in de preventie van risicovol gedrag. Als ouders niet weten wat hun kinderen doen, kunnen zij hen ook niet tijdig helpen. Ouderbetrokkenheid vergroten is dan ook de eerste stap naar het tijdig hulp zoeken bij problemen van jongeren.

De moeders begrijpen ook wel dat de kinderen veel op straat hangen, omdat er in hun ogen geen andere plek is waar ze naartoe kunnen. Moeders signaleren dat er een gebrek is aan officiële hangplekken waar enig zicht is op wat jongeren doen(zoals buurthuizen et cetera) voor jongeren. Wanneer concreet wordt gevraagd hoe hun kinderen de dag inrichten, geven moeders aan dat hun kinderen overdag naar school gaan en daarna veelal tijd op straat doorbrengen. Bij doorvragen bleek eveneens dat de moeders niet weten in hoeverre de kinderen daadwerkelijk op school aankomen (zo blijkt o.a. uit het verhaal van een moeder die aangaf dat ze er onlangs achter kwam dat haar kind al enkele dagen spijbelde en zelfs haar handtekening had vervalst op een briefje aan school). Alternatieven voor het 'hangen' op straat, zoals hobby's of werk, vinden moeders moeilijk te bedenken. Het stimuleren van positieve tijdsbesteding kwam daarom in dit onderzoek als een duidelijk punt naar voren waar met de moeders aan gewerkt kan/moet worden.

Naarmate de kinderen ouder worden, vinden de moeders het lastig om met hun kinderen te praten. Deze bevinding staat niet op zich: de afgelopen jaren is tijdens de opvoeddebatten gebleken dat zowel ouders als jongeren het moeilijk vinden om op een betekenisvolle manier met elkaar in gesprek te gaan. Uit de volgende uitspraak van een 16-jarige jongen wordt dit duidelijk: "Het probleem is dat onze ouders niet weten wat we meemaken buitenshuis. Welke problemen we tegenkomen als we solliciteren of als we ons gediscrimineerd voelen bij het zoeken van een stage. We kunnen

niet communiceren met onze ouders hierover." Het is belangrijk om met jongeren in gesprek te gaan over hun toekomst en om hen weerbaar te maken voor discriminatie, verkeerde vrienden en andere tegenslagen; zo bleek al in hoofdstuk 5. Hierbij spelen de ouders een cruciale rol. Een tweede stap is dan ook het bieden van kennis en handvatten aan zowel ouders als jongeren om het gesprek met elkaar aan te gaan. Het faciliteren van een bijeenkomst waarin het gesprek op een laagdrempelige manier kan worden aangegaan, kan hierbij helpen. Zie hiervoor ook het 'combinatietraject ouders + jongeren' van Stimuleren & Bespreken dat momenteel nog in ontwikkeling is, zoals beschreven in kader p. 34.

Verder blijkt dat de drempel hoog is voor moeders om hun zorgen over hun kind(eren) te bespreken met hun partner. Dat komt enerzijds door de traditionele rolverdeling, waarin de vrouw de taak van 'opvoeder' voor het grootste gedeelte op zich neemt. Anderzijds komt dit door de communicatie tussen ouders, welke niet altijd goed verloopt. Op basis van haar jarenlange ervaring met vaders, weet Trias Pedagogica dat de vaders met name het 'moment van communiceren' en 'de toon van communiceren' ervaren als problematisch, wanneer hun vrouw met hen over de kinderen wil spreken (zie hiervoor ook kader p. 30).

Ook tonen de resultaten dat moeders het in het begin altijd moeilijk vinden om dingen over de opvoeding te delen met anderen in hun sociaal netwerk. Wanneer de moeders deel uit (gaan) maken van een groep, wordt het vertrouwen langzaam opgebouwd en doen moeders vaker een beroep op hun sociaal netwerk om hun zorgen over de opvoeding te delen. Hierbij helpt het om een 'voorbeeld-moeder' te hebben: iemand die erg open is. Wanneer er één moeder is in de groep die open durft te vertellen over haar zorgen, volgen de andere moeders vaak ook. Andere tips die tijdens het verkennende onderzoek naar voren zijn gekomen, zijn: het belang van het afspreken van duidelijke regels (bv. de ander laten uitpraten, niet oordelen, alles wat wordt gezegd

blijft binnen de groep), geduld (Heb geduld: het is niet voor iedereen even makkelijk om over haar zorgen te praten. Gun diegene tijd.) en eventueel het bespreken van zorgen in kleine groepjes of één-op-één (Bied de mogelijkheid om in kleinere groepjes of individueel zorgen te bespreken. Dit kan de drempel verlagen.).

Tot slot blijkt uit het veldonderzoek dat de drempel hoog is om professionele hulpverleningsinstanties in te schakelen voor opvoedondersteuning, wat in lijn ligt met de praktijkervaring van Trias Pedagogica (Ekkelboom & Mehraz, 2020a; Ekkelboom & Mehraz, 2020b) en de literatuur (bv. Bellaart et al., 2018). Angst, een gebrek aan vertrouwen, een gebrek aan kennis over de gang van zaken en het niet (voldoende) beheersen van de Nederlandse taal genoemd als belemmering. De moeders zijn bang dat hulp zoeken ertoe leidt dat hun kind uit huis wordt geplaats; dat ze als ouder in een systeem terecht komen; en dat hun andere kinderen ook onder de loep worden genomen. Ook vertrouwen ze er niet op dat er aan waarheidsvinding wordt gedaan. Dit wordt pijnlijk duidelijk na een verhaal van een moeder: "Mijn kinderen chanteren/dreigen met het bellen van een hulpverleningsinstantie. Als je me straft/tegenwerkt, bel ik de politie en zeg ik dat je me geslagen hebt (ook als dat helemaal niet gebeurd is). Ik ben bang dat als mijn kind daadwerkelijk de politie belt, dat ze de kinderen direct geloven en dat ze worden afgepakt of dat ik word gestraft. Hierdoor durf ik niet in te grijpen." Deze ervaring blijkt niet op zich te staan: de andere moeders geven aan dit vaker te horen en/of zelf ook meegemaakt te hebben.

Op basis van haar jarenlange ervaring met het werken met vaders, weet Trias Pedagogica dat ook de vaders weinig zicht hebben op de tijdsbesteding van hun kinderen; niet weten hoe zij hen kunnen stimuleren tot positieve tijdsbesteding; moeite ervaren in de communicatie met hun partner; en een hoge drempel ervaren om hulp te zoeken binnen hun sociale omgeving en met name bij professionals/hulpverleningsinstanties (zie ook literatuur, samengevat in Distelbrink et al, 2021a). Op basis van deze ervaring, die wordt bevestigd in literatuur, en de uitkomsten van het veldonderzoek, heeft Trias Pedagogica geconcludeerd dat moeders in veel gevallen net zo weinig zicht hebben op hun kinderen als de vaders. Voor zowel vaders als moeders is het belangrijk om meer zicht te krijgen op de tijdsbesteding van hun kinderen; om meer handvatten te krijgen om hun kinderen te kunnen stimuleren tot positieve tijdsbesteding; om meer handvatten te krijgen om zorgen bespreekbaar te maken met hun partner en binnen hun sociale omgeving en tot slot om de drempel naar hulp zoeken bij professionals/hulpverleningsinstanties te verlagen. De verdiepingsdebatten 'Stimuleren & Bespreken' zijn daarom gericht op vadergroepen en moedergroepen.

Onderzoek ten behoeve van het ontwikkelen van 'Ontsporing & Vervreemding' (Ekkelboom & Mehraz, 2017)

In 2017 – maar ook in de jaren daarvoor - gebeurde het regelmatig dat de opvoeddebatten afweken van het onderwerp dat die dag op de planning stond, omdat er een terroristische aanslag was gepleegd. Trias Pedagogica merkte dat de vaders behoefte hadden aan meer kennis en handvatten om hun kinderen hierin te begeleiden. Binnen haar afstudeerstage, heeft een student van InHolland verkennend onderzoek gedaan naar de zorgen rondom radicalisering onder vaders en hun behoeftes als het gaat om aanvullend aanbod. Uit een vragenlijstonderzoek onder een dertigtal vaders kwam naar voren dat de helft van de vaders zich regelmatig zorgen maakt dat hun kinderen wel eens zouden kunnen ontsporen en/of vervreemden. Nog een vijfde maakt zich zorgen op het moment dat er weer iets in het nieuws komt over radicalisering.

Uit hetzelfde veldonderzoek komt naar voren dat vrijwel alle vaders vinden dat zij als ouder zelf de verantwoordelijkheid dragen om te signaleren dat hun kinderen ontsporen en/of vervreemden. De vaders geven unaniem aan zich veilig te voelen om eventuele zorgen rondom ontsporing en vervreemding te bespreken tijdens de opvoeddebatten van Trias Pedagogica.

De titel Ontsporing & Vervreemding is gekozen als alternatief voor de term radicalisering. Enerzijds omdat uit gesprekken met vaders naar voren kwam dat ouders met een migratieachtergrond de term 'radicalisering' vaak associëren met 'islamitisch radicalisme', terwijl de term in principe een bredere betekenis heeft. Daarnaast ligt met de titel ontsporing en vervreemding het accent op fenomenen die plaats kunnen vinden in een vroeg stadium van radicalisering : het gaat om (het begeleiden en ondersteunen van) jongeren die op het verkeerde pad dreigen te belanden en verder van de maatschappij af komen te staan.

Bij de ontwikkeling van de verdiepingsdebatten 'Ontsporing & Vervreemding' heeft Trias Pedagogica haar best gedaan om de focus te leggen op de praktische aspecten. Hierbij is gekeken hoe bekende risicofactoren (o.a. problemen thuis, verkeerde vrienden, media) kunnen worden omgedraaid naar beschermende factoren en ligt de focus op de rol van de ouder om dit te stimuleren. Deze beschermende factoren vormen de basis voor de verdiepingsdebatten 'Ontsporing & Vervreemding' en het gelijknamige kaartspel.

Interne evaluaties

De opvoeddebatten worden altijd mondeling geëvalueerd met de vaders, zowel per debat als voor de reeks als geheel (voor een uitgebreide beschrijving van deze evaluatie, zie Distelbrink et al. 2021a). De vaders beoordelen de opvoeddebatten daarnaast ook met een cijfer (1-10), waarbij Trias Pedagogica goed uit de bus komt (vrijwel altijd 8-9,5). In Distelbrink et al. (2021a) is te lezen hoe de vaders aankijken tegen de werkwijze van Trias Pedagogica en hoe zij de kennis en vaardigheden die zij hebben opgedaan tijdens de basisdebatten toepassen in hun dagelijks leven.

Vaders die hebben deelgenomen aan de verdiepingsmodules 'Stimuleren & Bespreken' geven aan dat zij sinds het volgen van de opvoeddebatten meer zicht hebben op het leven van hun kinderen (o.a. Ekkelboom & Mehraz, 2020a; Ekkelboom & Mehraz, 2020c; Ekkelboom & Mehraz, 2021[8]).

"Belangstelling is dat je weet waar je kind is, met wie je kind omgaat en wat er omgaat in zijn/haar hoofd. Onze kinderen brengen veel tijd door op straat. Door de opvoeddebatten weet ik hoe ik mijn kinderen kan stimuleren om positieve activiteiten op te pakken, zoals (vrijwilligers-)werk, sport, hobby's etc. Een tablet of geld geven is geen opvoeding.. Als je kind met dure schoenen thuiskomt en geen baan heeft, moet je je als ouder afvragen waar deze vandaan komen."

"Vanuit onze cultuur is het niet gebruikelijk om contact te hebben met school of vrienden van onze kinderen. Door de opvoeddebatten weten we dat dit in Nederland wel gebruikelijk is en eigenlijk ook van ons wordt verwacht. We hebben tips gekregen hoe we dit het beste kunnen aanpakken, dat is erg fijn."

Zij zijn zich bewust geworden van de invloed van hun eigen gedrag op dat van de kinderen. De vaders weten nu hoe zij als ouder het juiste voorbeeld kunnen geven. Ook hebben de vaders geleerd hoe zij met hun kinderen in gesprek kunnen gaan over eventuele zorgen.

"Soms als iemand belt en mijn zoon opneemt, zeg ik dat hij moet zeggen dat ik niet thuis ben. Door de opvoeddebatten weet ik dat dit niet handig is, omdat ik mijn kind zo laat zien dat liegen oké is. We hebben als ouder een belangrijke voorbeeldfunctie. Een ander voorbeeld is het drinken van cola. We zeggen onze kinderen dat het niet goed is, maar drinken het vervolgens zelf wel."

[8] Bronnen afkomstig van het intranet (niet publiekelijk toegankelijk) van Trias Pedagogica

"Toen ik erachter kwam dat mijn 16-jarige zoon rookte, heb ik hem gezegd dat ik ook mee ga roken. Elke keer als hij een sigaret pakte, pakte ik er ook één. Hij maakte zich toen zorgen en gaf aan dat ik zo last zou krijgen van mijn longen. Ik heb hem toen gezegd dat zolang hij rookt, ik ook zal roken. Stoppen doen we samen. Hij heeft toen besloten om te stoppen. Hij zag in dat het ongezond was. Op deze manier heb ik geprobeerd om hem te laten stoppen met roken. Het is belangrijk om niet direct alles te verbieden. Onze kinderen moeten ook de ruimte krijgen om te experimenteren."

Ook weten zij hoe zij eventuele zorgen kunnen bespreken met hun partner, sociale omgeving en professionals. Zo lijkt niet allen de communicatie tussen de ouders vaak enorm verbeterd te zijn, maar staan zij ook meer open voor een gesprek met professionals. De ouders zien daarnaast ook in dat het oké is om niet alles te weten en/of alles alleen te kunnen doen, en doen zij vaker een beroep op elkaars expertise en ervaring.

"Mijn man en ik praten meer met elkaar sinds de opvoeddebatten. Ik heb de tips opgevolgd (goed moment uitkiezen, rustig praten) en merk dat mijn man er meer voor openstaat om met me te praten over de opvoeding. Laatst waren we het niet eens over hoe laat onze dochter thuis moest zijn en hebben we er rustig over gepraat. Toen zijn we samen tot een compromis gekomen."

"We hebben binnen onze groep een voorbeeldmoeder. Zij heeft zelf kinderen en kleinkinderen, en wordt binnen de groep en het sociaal netwerk gezien als een betrouwbaar persoon. We benaderen haar altijd voor advies. Als we haar vragen wat haar tot een 'succesvolle' moeder maakt, antwoord ze als volgt: "Ik wil niet zeggen dat ik iets specials doe, maar ik blijf altijd praten met mijn kinderen. Ik probeer rustig te blijven. Dit lukt mij niet altijd, soms schreeuw ik ook weleens. Maar ik geef niet op en blijf ze herinneren aan datgene wat ik belangrijk vind in de opvoeding."

"De aanwezigheid van lokale professionals was in eerste instantie spannend. Je weet nooit wat ze komen doen en wat ze over je opschrijven. Niet alleen ikzelf, maar ook anderen in mijn omgeving zijn bang dat wanneer we open en eerlijk vertellen over onze situatie, dat het juist averechts gaat werken. Het was fijn om te horen wie ze zijn en wat ze doen. Na het gesprek met Veilig Thuis, weet ik dat ze er niet op uit zijn om je kinderen af te pakken, maar ons juist willen helpen om de situatie beter te maken. Ik denk dat ik ze nu wel eerder zou benaderen."

Vaders die hebben deelgenomen aan de verdiepingsmodule 'Ontsporing & Vervreemding' geven aan zich bewust te zijn geworden van hun rol om hun kinderen te behoeden voor ontsporing en vervreemding (o.a. Ekkelboom & Mehraz, 2019c; Ekkelboom & Mehraz, 2019a; Ekkelboom & Mehraz, 2019b; Ekkelboom & Mehraz, 2020d[9]).

"Wij maken ons vaak zorgen over of onze kinderen uiteindelijk ook op het verkeerde pad belandden. De focus in de wijk ligt vaak op bestrijding: wanneer het al te laat is. We hebben juist behoefte aan preventie: het voorkomen van problemen. "Al Wikaya kharoun mina al llaj": "beter voorkomen dan genezen" zeggen wij in Marokko." Fijn dat Trias Pedagogica hier juist op focust. Met de tips en handvatten weet ik nu hoe ik mijn kinderen kan proberen te beschermen."

"Onze valkuil is dat wij ons steeds achter de slachtofferrol schuilen. We geven vaak de schuld aan de samenleving, maar durven niet te kijken naar onze eigen rol als het gaat om radicalisering. We hebben als ouders een belangrijke rol. Dat weet ik nu!."

Daarnaast weten zij waarom het belangrijk is om betrokken te zijn bij school, de sociale omgeving en het mediagebruik van hun kinderen. De vaders doen

[9] Bronnen afkomstig van het intranet (niet publiekelijk toegankelijk) van Trias Pedagogica

hun best om zich hier meer voor in te zetten.

"Wij moeten ons meer bewust worden van de rol van de media. We moeten goed kijken en luisteren wat er gebeurd om ons heen en daar objectief op reageren. We moeten erover praten met onze kinderen, vragen hoe zij ergens over denken en ook aangeven hoe jij er tegenaan kijkt. Als we hier niet voor open staan, gaan onze kinderen naar buiten op zoek naar verklaringen en kunnen zij de verkeerden tegenkomen."

"Kinderen besteden veel tijd achter de computer of telefoon. Mijn kinderen zeggen altijd dat dit alleen voor school is, maar nu begrijp ik dat ze ook sociale contacten kunnen hebben op deze manier. Ik vind het spannend als vader, omdat ik niet weet wat er allemaal kan gebeuren online. Het is fijn om er met andere ouders over te kunnen praten, die hier meer verstand van hebben."

Ook is de communicatie tussen de vaders en de kinderen enorm verbeterd. Zo staan de vaders meer open voor een gesprek, proberen zij niet direct boos te worden en hun kind meer uitleg te geven.

"Een vader vond het erg belangrijk dat zijn kinderen geen relatie krijgen totdat ze gaan trouwen. Dit is erg belangrijk vanuit haar geloof. De andere ouders gaven aan dat ze dit zelf liever ook wilden, maar dat dit niet realistisch is in deze tijd in Nederland. Als je je kinderen gaat verbieden om een relatie aan te gaan, kan hij/zij het stiekem gaan doen, met alle gevolgen van dien. Je kunt beter open communiceren en je kind advies geven over hoe hij op een nette manier een relatie aan kan gaan ter voorbereiding op het huwelijk."

"Het is belangrijk dat onze kinderen niet bang voor ons zijn. Anders zullen ze nooit vertellen dat er iets vervelends is gebeurd. We moeten hen niet bestraffen voor eerlijkheid en hen juist stimuleren om met ons in gesprek te blijven gaan. Je moet niet alles goedkeuren, maar kunt er met de kinderen over in gesprek gaan. Als ze iets fout hebben gedaan, is het belangrijk om hen te vragen of ze snappen wat ze fout hebben gedaan en hoe ze dit de volgende keer zouden aanpakken."

Ook in het kader van ontsporing en vervreemding zien de vaders het belang van een warm contact met lokale professionals. Ouders en professionals hebben elkaar nodig om de kinderen te behoeden voor problemen en de maatschappij veilig te houden.

"Om radicalisering te voorkomen moeten ouders meer gaan samenwerken. Met elkaar, maar ook met andere partijen zoals school, politie, hulpverleners etc. Er moet meer aandacht worden besteedt aan een goede samenwerking met de politie en gemeente m.b.t. radicalisering. Er is veel angst en wantrouwen, waardoor ouders nu vaak te lang intern zoeken naar oplossingen i.p.v. dat ze op tijd ingrijpen en hulp zoeken."

Literatuur

Asscher, J.J., & Paulussen-Hoogeboom, M.C. (2005). De invloed van protectieve en risicofactoren op de ontwikkeling en opvoeding van jonge kinderen. *Kind en Adolescent*, 26, 56-69.

Bellaart, H., Hamdi, A., Day, M. & Achahchah, J. (2018). *Wijkteams voor álle doelgroepen effectief. Een diversiteitskader met praktische tips*. Kennisplatform Integratie & Samenleving.

Beelmann, A., & Jonkman, H. (2021). *Preventie van radicalisering en extremisme. Een kennisbestand voor het hoger onderwijs*. Kennisplatform Integratie & Samenleving.

Breuk, R., Khatib, R., & Jongman, E. (2007). Functionele gezinstherapie: de culturele inpassing binnen een forensisch behandelcentrum. In R. Beunderman, A. Savenije, F. de Rijke, & P. Willems (red.), *Interculturalisatie in de Jeugd-GGZ. Wat speelt er?* Assen: Van Gorcum.

Caldwell, L. L., & Smith, E. A. (2006). Leisure as a context for youth development and delinquency prevention. *Australian & New Zealand Journal of Criminology*, 39(3), 398-418.

CBS (2020). *Jaarrapport Integratie*.

Chung, H. L., & Steinberg, L. (2006). Relations between neighborhood factors, parenting behaviors, peer deviance, and delinquency among serious juvenile offenders. *Developmental psychology*, 42(2), 319.

De Jong, J.D. (2007). *Kapot moeilijk. Een etnografisch onderzoek naar opvallend delinquent groepsgedrag van Marokkaanse jongens*. Amsterdam: Aksant.

De Gruijter, M., Tan, S., & Pels, T. (2009). *De frontlinie versterken. Vernieuwende initiatieven in het voorportaal van de jeugdzorg*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

De Koning, M. (2008). *Zoeken naar een 'zuivere' islam. Geloofsbeleving en identiteitsvorming van jonge Marokkaans-Nederlandse moslims*. Amsterdam: Bert Bakker.

De Roos, S., Bucx, F. & Van den Berg, E. (2021). *Sociale netwerken van ouders: steun bij de opvoeding en andere ouderschapstaken*. Sociaal en Cultureel Planbureau.

Derzon, J. H. (2010). The correspondence of family features with problem, aggressive, criminal, and violent behavior: A meta-analysis. *Journal of Experimental Criminology*, 6(3), 263-292.

Distelbrink, M. & Aarts, W. (2020). *Handreiking werken met culturele diversiteit.* Verwey-Jonker Instituut.

Distelbrink, M., & Pels, T. V. M. (2015). Sekseverschillen, onderwijs, religie in de opvoeding. In F. Bucx, & S. de Roos (Eds.), *Opvoeden in niet-westerse migrantengezinnen. Een terugblik en verkenning*. (pp. 103-126). SCP.

Distelbrink, M., Ekkelboom, L.L., Mehraz, A., Mesic, A., & Pels, T. (2021a). *Opvoeddebatten met Vaders met een Migratieachtergrond: Een methodiekbeschrijving en -onderbouwing van de basisdebatten*. Verwey-Jonker Instituut/Trias Pedagogica.

Distelbrink, M., Ekkelboom, L.L., Mehraz & Pels, T. (2021b). *Opvoeddebatten met Vaders met een Migratieachtergrond: Een methodiekbeschrijving en -onderbouwing van de verdiepingsdebatten 'Huiselijk Geluk'.* Verwey-Jonker Instituut/Trias Pedagogica.

Distelbrink, M., & Ponzoni, E. (2014). *Opvoedsteun in de buurt: Schakelen tussen formele en informele voorzieningen*. VU/Verwey-Jonker instituut.

Eaton, N.R., Krueger, R.F., Johnson, W., McGue, M. & Iacono, W.G. (2009). Parental monitoring, personality, and delinquency. Further support for a reconceptualization of monitoring. *Journal of Research in Personality*, 43, 49–59.

Ekkelboom, L. L. & Mehraz, A. (2017). *Zorgen rondom radicalisering*. Trias Pedagogica.

Ekkelboom, L.L., & Mehraz, A. (2019a). *Eindevaluatie O&V Amersfoort 2018*. Trias Pedagogica.

Ekkelboom, L.L., & Mehraz, A. (2019b). *Eindevaluatie O&V Amsterdam 2018*. Trias Pedagogica.

Ekkelboom, L.L., & Mehraz, A. (2019c). *Eindevaluatie O&V Utrecht 2018*. Trias Pedagogica.

Ekkelboom, L. L. & Mehraz, A. (2020a). *Eindevaluatie extra opdracht FPAJ*. Trias Pedagogica.

Ekkelboom, L.L., & Mehraz, A. (2020b). *Eindevaluatie FPAJ 2019*. Trias Pedagogica.

Ekkelboom, L. L. & Mehraz, A. (2020c). E*indevaluatie onderzoek 'zorgen bespreken*. Trias Pedagogica.

Ekkelboom, L.L., & Mehraz, A. (2020d). *Eindevaluatie O&V Amersfoort 2019*. Trias Pedagogica.

Ekkelboom, L. L., & Mehraz, A. (2021). *Eindevaluatie FPAJ 2020*. Trias Pedagogica.

Engels, R.C.M.E. & Bogt, T. ter (2001). Influences of risk behaviors on the quality of peer relations in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 30, 675-696.

Entzinger, H. & Dourleijn, E. (2008). *De lat steeds hoger: de leefwereld van jongeren in een multietnische stad*. Assen: Van Gorcum.

Farrington, D.P., Jonkman, H. & Groeger-Roth, F. (eds). (2020). *Delinquency and Substance use in Europe – Understanding Risk and Protective Factors*. Springer.

Feddes, A. R., Nickolson, L., & Doosje, B. (2015). *Triggerfactoren in het radicaliseringsproces*. Amsterdam: Expertise-unit Sociale Stabiliteit, Universiteit van Amsterdam.

Ferweda, H. (2017). *Aanpak criminele families in Amsterdam. Lessen voor de aanpak op basis van een pilot.* Bureau Beke.

Hermanns, J. (1998). Family risks and family support: An analysis of concepts. In J. Hermanns and H. Leu (eds.), F*amily risks and family support. Theory, research and practice in Germany and in the Netherlands* (pp. 9-37). Delft: Eburon.

Huijnk, W. & Andriessen, I. (2016). *Integratie in zicht. De integratie van migranten in Nederland op acht terreinen nader bekeken*. Sociaal en Cultureel Planbureau.

Moors, H., Balogh, L., Van Donselaar, J., & De Graaff, B. (2009). *Polarisatie en radicalisering in Nederland: Een verkenning van de stand van zaken in 2009*. Tilburg: IVA.

Movisie. (2017). *Wat werkt bij outreachend werken: kansen en dilemma's voor sociale wijkteams*. Geraadpleegd van: https://www.movisie.nl/sites/movisie.nl/files/publication-attachment/Dossier-wat-werkt-bij-outreachend-werken%20%5BMOV-12693403-1.0%5D.pdf

Newberry, A. L., & Duncan, R. D. (2001). Roles of Boredom and Life Goals in Juvenile Delinquency 1. *Journal of Applied Social Psychology*, 31(3), 527-541.

NJI (2021). *Dossier Jeugdigen met een migratieachtergrond.*

Pels, T. (2003). *Respect van twee kanten. Een studie over last van Marokkaanse jongeren*. Assen: Van Gorcum.

Pels, T. (2008). Aandachtspunten voor preventie van marginalisering van jongens van Marokkaanse afkomst. In: D. Brons, N. Hilshorst & F. Willemse (red.). WODC Cahier 2008-4. *Het kennisfundament t.b.v. de aanpak van criminele Marokkaanse jongeren,*

pp. 183-199. Den Haag: Ministerie van Justitie/WODC.

Pels, T. (2014). E*ssay Voorkomen van radicalisering: óók een pedagogische opdracht!* Kennisplatform Integratie & Samenleving.

Pels, T., Distelbrink, M. & Postma, L. (2009). *Opvoeding in de migratiecontext: Review van recent onderzoek naar de opvoeding in gezinnen van nieuwe Nederlanders, in opdracht van NWO*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Pels, T., De Gruijter, M., & Lahri, F. (2008). *Jongeren en hun islam: Jongeren over hun ondersteuning als moslim in Nederland*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut/FORUM.

Pels, T. & De Ruyter, D. (2011). Radicalisering: relatie met socialisatie, opvoeding en ontwikkeling. *Pedagogiek*, 31 (2), 117-133.

Santisteban, D.A., Suarez-Morales, L., Robbins, M.S., & Szapocznik, J. (2006). Brief strategic family therapy: lessons learned in efficacy research and challenges to blending research and practice. *Family Process*, 45(2), 259-272.

Salama, E., Aarts, W., Lucassen, L. (mei 2020). *Justitieleinterventies.nl: beschrijving DIAMANT Identiteit en Weerbaarheid bij kwetsbaarheid voor radicalisering*. Nederlands Jeugdinstituut, Movisie en Trimbos instituut.

Shader, M. (2001). *Risk factors for delinquency: An overview*. Washington, DC: US Department of Justice, Office of Justice Programs, Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention.

Stevens, G., Vollebergh, W., Pels, T., & Crijnen, A. (2006). Opvoeding en probleemgedrag in Marokkaanse gezinnen in Nederland. In T. Pels, W. Vollebergh (Eds.), *Diversiteit in opvoeding en ontwikkeling: een overzicht van recent onderzoek in Nederland* (p.117-129). Amsterdam: Aksant.

Stevens, G.W.J.M., Vollebergh, W.A.M., Pels, T. & Crijnen, A.A.M. (2007). Parenting and internalizing and externalizing problems in Moroccan immigrant youth in the Netherlands. *Journal of Youth and Adolescence*, 36, 685-695

Stevens, G., van Dorsselaer, S., Boer, M., de Roos, S., Duinhof, E., ter Bogt, T., van den Eijnden, R., Kuyper, L., Visser, D., Vollebergh, W., de Looze, M. (2018). *HBSC 2017. Gezondheid en welzijn van jongeren in Nederland*. Utrecht/Den Haag: Universiteit Utrecht, Trimbos instituut, Sociaal en Cultureel Planbureau.

Van Bergen, D., & Pels, T. (2013). *Essay: Invloed op radicale jeugd. Goed contact met ouders maakt mild*. JeugdenCo, *7*(4), 22-24.

Van Bergen, D., De Ruyter, D., & Pels, T. (2016). "Us Against Them" or "All Humans Are Equal": Intergroup Attitudes and Perceived Parental Socialization of Muslim Immigrant and Native Dutch Youth. *Journal of Adolescent Research*, 32 (5), 559-584. DOI: 10.1177/0743558416672007

Van Bergen D., Feddes, A.F., Doosje, B., & Pels, T.V.M. (2015). Collective identity factors and the attitude toward violence in defense of ethnicity or religion among Muslim youth of Turkish and Moroccan Descent, *International Journal of Intercultural Relations*, *47*, 89–100. http://dx.doi.org/10.1016/j.ijintrel.2015.03.026

Van den Broek, A. & Keuzenkamp, S. (2008). *Het dagelijkse leven van allochtone stedelingen*. Sociaal en Cultureel Planbureau.

Van San, M., Sieckelinck, S., & De Winter, M. (2010). *Idealen op drift. Een pedagogische kijk op radicaliserende jongeren*. Den Haag: Boom/Lemma.

Van Stapele, N. & Bwalya, O. (2021). *Plan evaluatie: weerbare vaders*. Den Haag/Rotterdam: International Institute of Sociale Science (ISS)/Vital Cities and Citizens, Erasmus Universiteit.

Verhulp, E. E., Stevens, G. W. J. M., Pels, T. V. M., Van Weert, C. M. C., & Vollebergh, W. A. M. (2017). Lay beliefs about emotional problems and attitudes toward mental health care among parents and adolescents: Exploring the impact of immigration. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*, 23(2), 269–280.

Wessels, L, & Dijkman, A. (2012). R*adicaal (on)zichtbaar. Verkennend onderzoek naar omvang, kenmerken en oorzaken van mogelijke radicalisering onder Amsterdamse moslima's*. Amsterdam: VIZEA.

Colofon

Opdrachtgever: Trias Pedagogica
Auteurs: Dr. M. Distelbrink (Verwey-Jonker Instituut)
Drs. L. L. Ekkelboom (Trias Pedagogica)
A. Mehraz, BSc. (Trias Pedagogica)
A. Mesic, MSc (Verwey-Jonker Instituut)
Em. prof. dr. T. Pels (Verwey-Jonker Instituut)

Vormgeving: DG Graphic Design
Drukwerk: De Koning Repro

De publicatie kan gedownload worden via de website van het Verwey-Jonker Instituut en Trias Pedagogica.

©Verwey-Jonker Instituut/Trias Pedagogica, Utrecht/Amsterdam, 2021.
Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het Verwey-Jonker Instituut en Trias Pedagogica. De methodiek is eigendom van Trias Pedagogica.
Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.

TRIAS PEDAGOGICA
OPVOEDEN ▲ VADERSCHAP ▲ INTERCULTURELE PEDAGOGIEK

www.triaspedagogica.nl